

МОНГОЛ УЛСЫН
ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН САЙДЫН
ТУШААЛ

2026 оны 10 сарын 05 өдөр

Дугаар А/321

Улаанбаатар хот

“ Хүүхдийн шүдний оношилгоо, эмчилгээний
эмнэлзүйн заавар батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, Эрүүл мэндийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.5 дахь заалт, 36 дугаар зүйлийн 36.1 дэх хэсгийг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Сүүн шүдний зөөлцийг амьдаар тайрах оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн зааврыг 1 дүгээр, Сүүн шүдний зөөлцийг мэдээгүйжүүлэлтийн дор бүрэн авах оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн зааврыг 2 дугаар, Сүүн шүдний зөөлцийг тайвшруулах оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн зааврыг 3 дугаар, Сүүн шүдний зөөлцийг үхжүүлж бүрэн авах оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн зааврыг 4 дүгээр, Сүүн шүдний зөөлцийг үхжүүлж тайрах оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн зааврыг 5 дугаар, Сүүн шүдний цоорлыг зогсоох оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн зааврыг 6 дугаар, Сүүн шүдний цөгцийг сэргээх оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн зааврыг 7 дугаар, Шууд аргаар эмчилгээний жийргэвч тавих аргын оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн зааврыг 8 дугаар, Шууд бус аргаар эмчилгээний жийргэвч тавих аргын оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн зааврыг 9 дүгээр, Шууд бус аргаар эмчилгээний жийргэвч түр тавих аргын оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн зааврыг 10 дугаар, Шүдний хатуу эдийг фторт бэлдмэлээр эрдэсжүүлэх оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн зааврыг 11 нэгдүгээр хавсралтаар тус тус баталсугай.

2. Энэхүү зааврыг мөрдөж ажиллахыг өмчийн бүх хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагын дарга, захирал нарт үүрэг болгосугай.

3. Зааврыг хэрэгжүүлэхэд мэргэжил арга зүйн удирдлагаар хангах, хүний нөөцийг чадавхжуулах, эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэнд шаардлагатай сургалтыг шат дараатай зохион байгуулж ажиллахыг Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв (М.Одгэрэл)-д, Нүүр ам судлалын мэргэжлийн салбар зөвлөл (Ж.Үржинлхам)-д тус тус даалгасугай.

4. Тушаалын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Эмнэлгийн тусламжийн бодлогын хэрэгжилтийн газар (М.Наранпүрэв)-т үүрэг болгосугай.

САЙД

Э.БАТШУГАР

141261495

Эрүүл мэндийн сайдын
2026 оны 10 дугаар сарын 05 -
ны өдрийн А/321 дугаар тушаалын 1
дүгээр хавсралт

СҮҮН ШҮДНИЙ ЗӨӨЛЦИЙГ АМЬДААР ТАЙРАХ ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЭМНЭЛЗҮЙН ЗААВАР

А. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

А.1 Онош эсвэл хам шинж

- Зөөлцийн цочмог энгийн үрэвсэл
- Зөөлцийн цочмог идээт үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг томролтот үрэвсэл
- Цөгцний хугарлын улмаас зөөлц ил гарсан

А.2 Өвчний олон улсын 10-р ангилал болон үйлдлийн олон улсын 9-р ангилал

- K04.0 - Reversible pulpitis
- S02.5 - Fracture of tooth (Traumatic exposure)
- ICD-9-CM: 23.1 - Removal of dental pulp (Pulpotomy)

А.3 Хэрэглэгчид

Монгол улсын эрүүл мэндийн хуулийн хүрээнд нүүр амны тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа өмчийн бүх төрөл, хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад ажиллаж буй эмнэлгийн эмчлэх эрх бүхий шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр амны эмч нар үйл ажиллагаандаа дагаж мөрдөнө.

А.4 Зааврын зорилго, зорилт

Шүд цоорох өвчний хүндрэл, гэмтлийн улмаас шүдний цөгцний зөөлц ил гарч үрэвссэн тохиолдолд цөгцний зөөлцийг сурвалжийн сувгийн амсрын түвшинд тайран авч, сурвалжийн зөөлцийг эрүүлээр хадгалан сүүн шүдний физиологийн шимэгдэлтийн явцыг хэвийн байлгахад оршино.

А.5 Тодорхойлолт

Зөөлцийг амьдаар тайрах эмчилгээ гэдэг нь шүдний цөгцний зөөлцийг сурвалжийн сувгийн амсрын түвшинд тайран авч, тайрагдсан зөөлцийн гадаргууд эмчилгээний материал тавьснаар шархыг нь эдгээн хоёрдогч тугалмайн зузаан давхарга шинээр үүсэхэд нөлөөлж, сурвалжийн зөөлцийг эрүүл хадгалж үлдээх арга юм.

А.6 Тархвар зүйн мэдээлэл

Монгол улсын хэмжээнд шүд цоорох өвчний тархалт 2005 онд 3-6 насанд 62.7% ба 3.5 цла/ш, 2005 онд 4-6 насанд 96.1% ба 8.1 цла/ш, 2007 онд 3-5 насанд 87.8% ба 7.5 цла/ш, 2008 онд 3-5 насанд 6.3 цла/ш, 2011 онд 5-6 насанд 89.3% ба 6.9 цла/ш, 2013 онд 5 насанд 87.0% ба 5.9 цла/ш, 2016 онд 3-5 насанд 93.0% ба 8.2

цла/ш, 2018 онд 82.9% ба 5.9 цла/ш, 2019 онд 65% ба 5.48 цл/ш, 2021 онд 5 насанд 87.6% ба 6.2 цл/ш байна (Б.Баярмаа нар 2021 он).

А.7 Үндсэн ойлголт

Сүүн шүдний зөөлцийн өвчин нь хурдан явцтай, шүдний зөөлц амьд ч хурдан ургаж томрох, эмгэг өөрчлөлтийн тархалтыг сэргийлэх чадвар өндөр байдаг. Энэхүү нөхцөл байдалд өвчний өөрчлөлт хаана хүртэл явахыг бодитойгоор, оновчтой оношлох явдал нарийн төвөгтэй. Иймд практикт зөөлцөд хийгдэх эмчилгээний явцад зөөлцийн байдлыг үнэлж, хоёрдогчоор онош тавина. Шүдний цөгцөн хэсгийн зөөлцийн байдал, гарах цусны өнгө, зөөлцийг тайрах аргын үед тайрагдсан зөөлцийн хэсэгт цус тогтох байдал зэргээс үрэвсэл цөгцөн хэсгийн зөөлцөд байна уу, сурвалжийн хэсгийн зөөлц хүртэл тархсан байна уу гэдгийг оношлох чухал юм.

А.8 Өвчний тавилан

Сүүн араа шүдэнд хийгдсэн зөөлц тайрах эмчилгээний тавилан тохирох зөв материалуудыг ашигласан тохиолдолд 90-100% буюу сайн байдаг.

А.9 Үйлчлүүлэгчид өгөх зөвлөгөө

- 3-6 сар тутам эмчийн хяналтад ирж байх
- Зовуурь илэрвэл яаралтай эмчид хандах

А.10 Эрсдэлт хүчин зүйлс

- Мэдээгүйжүүлэх бодис болон эмийн бэлдмэлээс шалтгаалан харшлын урвал үүсэх

Б. УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭЛТ, ЭРТ ИЛРҮҮЛЭГ

Б.1 Эрүүл мэндийн анхан шатны болон лавлагаа тусламж, үйлчилгээ бүрд эрт илрүүлэг зохион байгуулах

Сүүн шүдний шүд цоорох өвчний хүндрэлийг эрт илрүүлэх зорилгоор анхан шатны болон лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллагад тогтмол үзлэг, шинжилгээг зохион байгуулна.

Анхан шат: 3-6 сар тутам амны хөндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэг хийх

Лавлагаа шат: Шүд цоорох өвчний хүндрэл илэрсэн тохиолдолд нарийн мэргэжлийн эмч рүү чиглүүлэх

Б.2 Зорилтот бүлэг

- 3-10 хүртэлх насны хүүхэд

Б.3 Эрт илрүүлгийн өмнөх зөвлөгөө

Эцэг эх, асран хамгаалагчдад дараах зөвлөгөөг өгнө.

- Сүүн шүдэнд физиологийн шимэгдэл явж шүд солигдох хүртэл хадгалах ач холбогдлыг тайлбарлах;
- Зовуурьгүй байсан ч эмчилгээ шаардлагатай байж болохыг тайлбарлах;
- Рентген шинжилгээний ач холбогдлыг тайлбарлах;
- Амны хөндийн тогтмол үзлэг шинжилгээнд хамрагдах ач холбогдлыг тайлбарлах.

Б.4 Эрт илрүүлэг хийх арга техник

- Асуумж
- Бодит үзлэг

В. ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ДЭС ДАРААЛАЛ /АЛГОРИТМ/

В.1 Зовуурь, эмнэлзүйн шинж

- Цочруулын нөлөөгөөр үүсэх богино хугацааны өвдөлт
- Их хэмжээний хатуу эдийн алдагдалтай
- Зөөлцөд хүрсэн цоорлын хөндийтэй, зөөлөрсөн тугалмай ихтэй
- Хуурай, нойтон тугалмайн шинж илэрсэн

В.2 Ерөнхий болон бодит үзлэг, багажийн шинжилгээ

В.2.1 Дурдатгал /анамнез/

- Ерөнхий мэдээлэл
- Одоогийн зовуурь
- Одоогийн өвчний түүх (Өвдөлтийн хэлбэр, хүч, эрчим, давтамж)
- Амьдралын түүх
- Харшил
- Эмийн хэрэглээ
- Өмнөх шүдний эмчилгээний түүх

В.2.2 Бодит үзлэг

- Амны гаднах үзлэг
- Аман доторх үзлэг

В.2.3 Эрэмбэлэн ангилалт, яаралтай тусламж үзүүлэх шалгуур

- Нүүрний тэгш хэм алдагдсан
- Халуурсан
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдсан
- Шүд хөдөлгөөнд орсон

Эрэмбэлэн ангилалт: Шаардлагагүй

В.2.4 Лабораторийн шинжилгээ

- Шаардлагагүй

В.2.5 Багажийн шинжилгээ

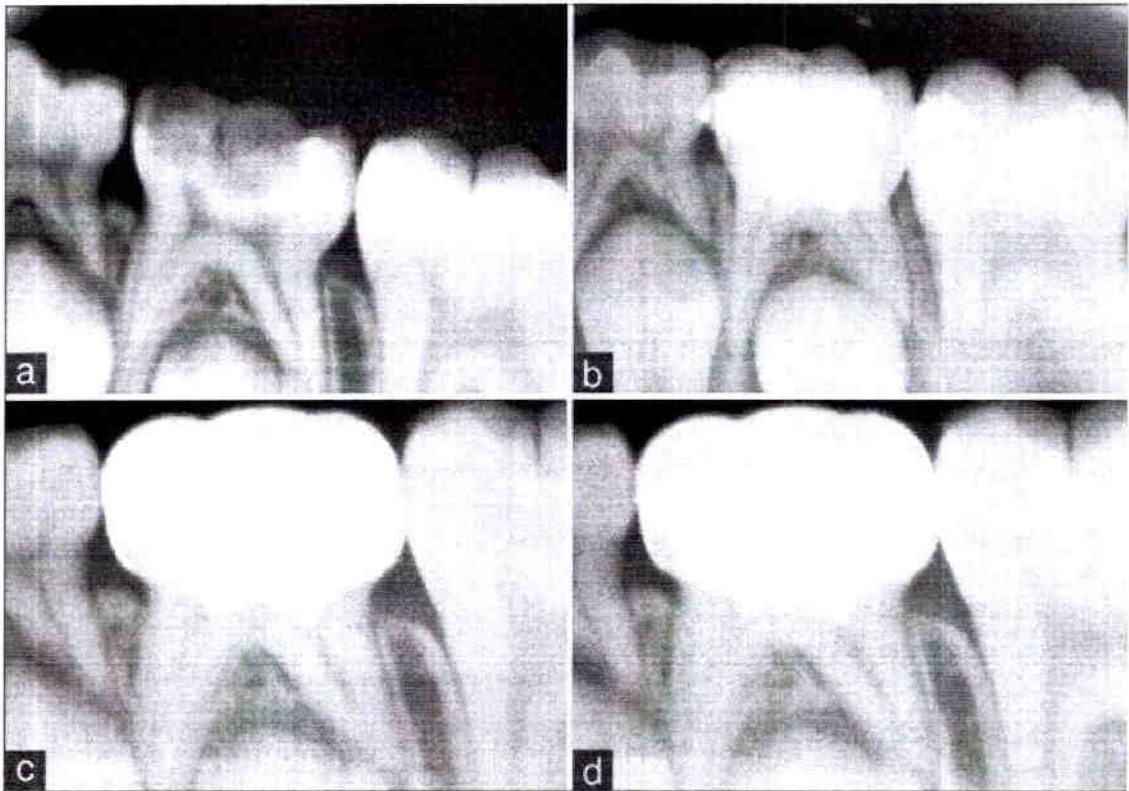
- Дэлгэмэл рентген зураг (OPG)
- Сурвалжийн оройн рентген зураг (Periapical X-ray)
- Хазалтын рентген зураг (Bitewing X-ray)

В.2.6 Оношилгооны шалгуур

- Цочруулд богино хугацааны өвдөлттэй байх
- Шүдний цөгцний зөөлцийг тайрах үед сурвалжийн сувгийн амсраас гарах цусны өнгө улаан ягаан, бүлэгнэлт хурдан (5 минутын дотор), хэмжээ бага байх
- Рентген зурагт сурвалжийн сувгийн гадаад болон дотоод шимэгдэлтгүй, сурвалжийн орой болон бифуркаци хэсэгт ямар нэгэн өөрчлөлтгүй, шүдний сурвалжийн уртын $\frac{2}{3}$ байх

В.2.7 Ялган оношилгоо

- K04.02 - Irreversible pulpitis

В.3 Шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үйлчлүүлэгчийг хянах арга зүй

В.3.1 Лабораторийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.3.2 Багажийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.4 Оношилгоонд шаардлагатай зурган жишээ

В.5 Эмчилгээ

В.5.1 Эмийн бус эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.5.2 Эмийн эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.5.3 Мэс засал эмчилгээ

Заалт:

- Зөөлцийн цочмог энгийн үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг томролтот үрэвсэл

- Зөөлцийн цочмог идээт үрэвсэл
- Цөгцний хугарлын улмаас зөөлц ил гарсан

Эмчилгээ үргэлжлэх хугацаа:

- Зөөлцийг амьдаар тайрах эмчилгээ нь 2 ирэлтээр эмчлэгдэх ба хоёрдох ирэлт нь эхний ирэлтээс 7-14 хоногийн зайтай байна.

Хэрэглэх материал:

- MTA
- Biodentine
- Ferric Sulfate
- Formocresol
- Zinc oxide eugenol

Хүндрэл:

- Сурвалжийн орой болон бифуркаци хэсгийн түүшин ясны шимэгдэлт
- Сурвалжийн сувгийн дотоод шимэгдэлт
- Сурвалжийн оройн холбоосын үрэвсэл

Анхаарах заалт:

- Сүүн шүдний сурвалж шимэгдэлтийн үеийг анхаарч үзэх

В.5.4 Эмчилгээний алгоритм

Эхний ирэлт

1. Амыг усаар зайлуулах
2. Хэсгийн мэдээгүйжүүлэг хийх
3. Rubber dum суулгах
4. Цоорлын хөндийг бүрэн нээх
5. Цоорлын хөндийг өргөсгөж, үхэжсэн эдийг бүрэн авах (халдварлагдсан эдийг зөөлцөд хүргэхгүй байх)
6. Цоорлын хөндийг халдваргүйжүүлэх
7. Шүдний хөндийг нээж, өргөсгөх
8. Шүдний хөндийг халдваргүйжүүлэх
9. Шүдний цөгцний зөөлцийг авах
10. Шүдний хөндийг халдваргүйжүүлэх
11. Сувгийн амсрыг тодорхойлж, өргөсгөх
12. Шүдний хөндийг халдваргүйжүүлж, цус тогтоож, хуурайшуулах
13. Эмчилгээний материалыг сувгийн амсрууд дээр тавих
14. Тусгаарлах жийргэвч тавих
15. Түр ломбо тавих
16. Үйлчлүүлэгчид 7-14 хоногийн дараа эмчилгээнд ирэхийг зөвлөх

2 дахь ирэлт

1. Амыг усаар зайлуулах
2. Түр ломбыг авах
3. Шүдийг шүлснээс тусгаарлах
4. Цоорлын хөндийг халдваргүйжүүлж, хуурайшуулах
5. Шүдний цөгцийг сэргээх

6. Хоршилтыг шалгах
7. Ломбо өнгөлөх
8. Зөвлөгөө өгөх

В.6 Үйлчлүүлэгчийн дараагийн шатны эмчид илгээх зарчим, шалгуур

- Цөгцний зөөлцийг тайрах үед сурвалжийн сувгийн амсраас гарах цус тогтохгүй байх
- Хяналтын хугацаанд зовуурь илрэх
- Рентген зурагт сурвалжийн бифуркаци хэсэг, сурвалжийн орой хэсэгт өөрчлөлт илрэх
- Сувгийн дотоод шимэгдэл илрэх

Г. ХЯНАЛТ

Г.1 Ерөнхий ойлголт

Сүүн шүдний зөөлцийг амьдаар тайрах эмчилгээний дараах хяналт нь эмчилгээний тавиланг үнэлэх, хүндрэлээс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэхэд чиглэнэ.

Г.2 Эмчилгээний дараах анхан, лавлагаа шатлалын эмчийн хяналтад байх хугацаа

Эмчилгээ дууссанаас хойш 3, 6, 12 сар

Г.3 Анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагад үйлчлүүлэгчийг хянахад анхаарах асуудлууд

Г.4 Яаралтай шинж илэрвэл эмнэлэгт хандах мэдээлэл

- Шөнө, оройн цагаар хүчтэй өвдөх
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдах, цорго үүсэх
- Нүүрний тэгш хэм алдагдах
- Халуурах

Г.5 Үйлчлүүлэгчид олгох эрүүл мэндийн боловсрол, зөвлөгөө

- Хувь хүнд тохирсон амны хөндийн эрүүл ахуйн зөвлөгөө өгөх
- 3 сар тутам урьдчилан сэргийлэх үзлэгт хамрагдах
- Шүдэнд ээлтэй болон ээлгүй хоол хүнс, тэдгээрийг хэрхэн тохируулан хэрэглэх талаар зөвлөгөө өгөх

Эрүүл мэндийн сайдын
2026 оны 10 дугаар сарын 05 -ны
өдрийн 1321 дугаар тушаалын 2 дугаар
хавсралт

СҮҮН ШҮДНИЙ ЗӨӨЛЦИЙГ МЭДЭЭГҮЙЖҮҮЛЭЛТИЙН ДОР БҮРЭН АВАХ ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЭМНЭЛЗҮЙН ЗААВАР

А. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

А.1 Онош эсвэл хам шинж

- Зөөлцийн цочмог тархмал идээт үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг томролтот үрэвсэл

А.2 Өвчний олон улсын 10-р ангилал болон үйлдлийн олон улсын 9-р ангилал

- Зөөлцийн цочмог тархмал идээт үрэвсэл:
 - ICD-10: K04.01-Acute suppurative pulpitis
 - ICD-9-CM: 23.09-Other dental operations on pulp/Root canal therapy, unspecified, 23.6-Extirpation of pulp (Pulpectomy)
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл:
 - ICD-10: K04.02-Chronic ulcerative pulpitis
 - ICD-9-CM: 23.6-Pulpectomy (Extirpation of pulp)
- Зөөлцийн архаг томролтот үрэвсэл:
 - ICD-10: K04.03-Chronic hyperplastic pulpitis
 - ICD-9-CM: 23.6-Extirpation of pulp (Pulpectomy), 23.09-Root canal therapy, other/unspecified

А.3 Хэрэглэгчид

Монгол улсын эрүүл мэндийн хуулийн хүрээнд нүүр амны тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа өмчийн бүх төрөл, хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад ажиллаж буй эмнэлгийн эмчлэх эрх бүхий шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр ам судлаач эмч нар үйл ажиллагаандаа дагаж мөрдөнө.

А.4 Зааврын зорилго, зорилт

Шүд цоорох өвчний хүндрэл, гэмтлийн улмаас үрэвсэл сурвалжийн зөөлц хүртэл тархсан тохиолдолд зөөлцийг бүрэн авч, сурвалжийн оройн холбоос эд ба байнгын шүдний эх үүсгэвэр рүү үрэвсэл тархахаас сэргийлэхэд оршино.

А.5 Тодорхойлолт

Мэдээгүйжүүлэлтийн доор зөөлцийг бүрэн авах эмчилгээ гэдэг нь сүүн шүдний сурвалжийн сувгийн эмчилгээний үед цөгцний болон сурвалжийн зөөлцийг хэсгийн мэдээгүйжүүлэлтийн дор бүрэн авч, сувгийг механик болон химийн аргаар цэвэрлэн, халдваргүйжүүлж, ломбодон, сурвалжийн оройн холбоос эд ба байнгын шүдний эх үүсгэвэр рүү үрэвсэл тархахыг зогсоох арга юм.

А.6 Тархвар зүйн мэдээлэл

Монгол улсын хэмжээнд шүд цоорох өвчний тархалт 5-6 насанд 94%, 12 насанд 84% байгаа нь дэлхийн дундажтай (40-45%) харьцуулахад нийт хүүхдийн өвчлөл хоёр дахин их (80-99%) байна (Б.Баярмаа нар 2021 он).

А.7 Үндсэн ойлголт

Сүүн шүдний зөөлцийн өвчин нь хурдан явцтай, шүдний зөөлц амьд ч хурдан ургаж томрох, эмгэг өөрчлөлтийн тархалтыг сэргийлэх чадвар өндөр байдаг. Энэхүү нөхцөл байдалд өвчний өөрчлөлт хаана хүртэл явахыг бодитойгоор, оновчтой оношлох явдал нарийн төвөгтэй. Иймд практикт зөөлцөд хийгдэх эмчилгээний явцад зөөлцийн байдлыг үнэлж, хоёрдогчоор онош тавина. Шүдний цөгцөн хэсгийн зөөлцийн байдал, гарах цусны өнгө, зөөлцийг тайрах аргын үед тайрагдсан зөөлцийн хэсэгт цус тогтох байдал зэргээс үрэвсэл цөгцөн хэсгийн зөөлцөд байна уу, сурвалжийн хэсгийн зөөлц хүртэл тархсан байна уу гэдгийг оношлох чухал юм.

А.8 Өвчний тавилан

Сүүн араа шүдэнд хийгдсэн мэдээгүйжүүлэлтийн доор зөөлцийг бүрэн авах эмчилгээний тавилан арга техникийг зөв хийж, тохирох зөв материалууд ашиглан хийгдсэн тохиолдолд 70-90% орчим амжилттай, сайн тавилантай байдаг.

А.9 Үйлчлүүлэгчид өгөх зөвлөгөө

- 3-6 сар тутам эмчийн хяналтад ирж байх
- Зовуурь илэрвэл яаралтай эмчид хандах

А.10 Эрсдэлт хүчин зүйлс

- Мэдээгүйжүүлэх бодис болон эмийн бэлдмэлээс шалтгаалан харшлын урвал үүсэх

Б. УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭЛТ, ЭРТ ИЛРҮҮЛЭГ

Б.1 Эрүүл мэндийн анхан шатны болон лавлагаа тусламж, үйлчилгээ бүрд эрт илрүүлэг зохион байгуулах

Сүүн шүдний шүд цоорох өвчний хүндрэлийг эрт илрүүлэх зорилгоор анхан шатны болон лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллагад тогтмол үзлэг, шинжилгээг зохион байгуулна.

Анхан шат: 3-6 сар тутам амны хөндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэг хийх

Лавлагаа шат: Шүд цоорох өвчний хүндрэл илэрсэн тохиолдолд нарийн мэргэжлийн эмч рүү чиглүүлэх

Б.2 Зорилтот бүлэг

- Амны хөндийн эрүүл ахуй хангалтгүй
- Шүд цоорох өвчний эрчмийн үзүүлэлт өндөр

Б.3 Эрт илрүүлгийн өмнөх зөвлөгөө

Эцэг эх, асран хамгаалагчдад дараах зөвлөгөөг өгнө.

- Сүүн шүдэнд физиологийн шимэгдэлт явагдаж шүд солигдох хүртэл хадгалах ач холбогдлыг тайлбарлах

- Зовуурьгүй байсан ч эмчилгээ шаардлагатай байж болохыг тайлбарлах
- Рентген шинжилгээний ач холбогдлыг тайлбарлах
- Амны хөндийн тогтмол үзлэг шинжилгээнд хамрагдах ач холбогдлыг тайлбарлах

Б.4 Эрт илрүүлэг хийх арга техник

- Асуумж
- Бодит үзлэг

В. ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ДЭС ДАРААЛАЛ /АЛГОРИТМ/

В.1 Зовуурь, эмнэлзүйн шинж

- Цочруулын нөлөөгөөр үүсэх богино хугацааны өвдөлт
- Их хэмжээний хатуу эдийн алдагдалтай
- Зөөлцөд хүрсэн цоорлын гүн хөндийтэй, зөөлөрсөн тугалмай ихтэй
- Хуурай, нойтон тугалмайн шинж илэрсэн

В.2 Ерөнхий болон бодит үзлэг, багажийн шинжилгээ

В.2.1 Дурдатгал /анамнез/

- Ерөнхий мэдээлэл
- Одоогийн зовуурь
- Одоогийн өвчний түүх (өвдөлтийн хэлбэр, хүч, эрчим, давтамж)
- Амьдралын түүх
- Харшил
- Эмийн хэрэглээ
- Өмнөх шүдний эмчилгээний түүх

В.2.2 Бодит үзлэг

- Амны гаднах үзлэг
- Аман доторх үзлэг

В.2.3 Эрэмбэлэн ангилалт, яаралтай тусламж үзүүлэх шалгуур

- Нүүрний тэгш хэм алдагдсан
- Халуурсан
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдсан
- Шүд хөдөлгөөнд орсон

Эрэмбэлэн ангилалт: Шаардлагагүй

В.2.4 Лабораторийн шинжилгээ

- Шаардлагагүй

В.2.5 Багажийн шинжилгээ

- Дэлгэмэл рентген зураг (OPG)
- Сурвалжийн оройн рентген зураг (Periapical X-ray)
- Хазалтын рентген зураг (Bitewing X-ray)

В.2.6 Оношилгооны шалгуур

- Цочруулд удаан үргэлжлэх өвдөлттэй, эсвэл өөрөө өвдөх шинжтэй байх

- Сувгийн амсраас цус бага гарах буюу бараг байхгүй, гарах цусны өнгө улаан хүрэн, бүлэгнэлт удаан байх
- Рентген зурагт сурвалжийн сувгийн дотоод/гадаад шимэгдэлтгүй, бифуркаци, сурвалжийн орой орчимд хязгаарлагдмал өөрчлөлттэй, шүдний сурвалжийн урт нь физиологийн шимэгдэлт явагдаагүй, сурвалжийг хадгалах боломжтой байх

В.2.7 Ялган оношилгоо

- K04.00 - Pulpitis, unspecified
- K04.01 - Acute suppurative pulpitis
- K04.02 - Chronic ulcerative pulpitis
- K04.03 - Chronic hyperplastic pulpitis (Pulp polyp)
- K04.04 - Reversible pulpitis
- K04.05 - Irreversible pulpitis

В.3 Шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үйлчлүүлэгчийг хянах арга зүй

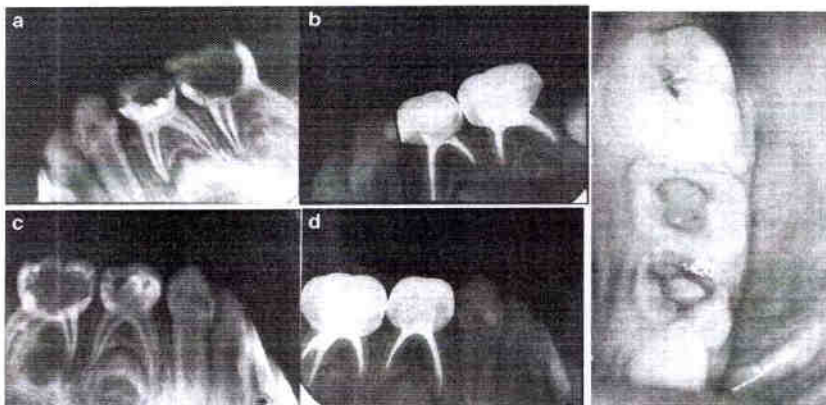
В.3.1 Лабораторийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.3.2 Багажийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.4 Оношилгоонд шаардлагатай зурган жишээ

В.5 Эмчилгээ

В.5.1 Эмийн бус эмчилгээ /заалт, эмчилгээ үргэлжлэх хугацаа, хүндрэл, анхаарах заалт/

В.5.2 Эмийн эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.5.3 Мэс засал эмчилгээ

Заалт:

- Зөөлцийн цочмог тархмал идээт үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг томролтот үрэвсэл

Эмчилгээ үргэлжлэх хугацаа:

- Мэдээгүйжүүлэлтийн доор зөөлцийг бүрэн авах эмчилгээ нь 2 ирэлтээр эмчлэгдэнэ.

Хэрэглэх материал:

- Iodoform-based materials (metapex, vitapex)
- ZOE (Zinc Oxide Eugenol)
- Calcium hydroxide ($\text{Ca}(\text{OH})_2$)-based materials

Хүндрэл:

- Сурвалжийн орой болон бифуркаци хэсгийн түүшин ясны шимэгдэл
- Сурвалжийн сувгийн дотоод шимэгдэлт
- Сурвалжийн оройн холбоосын үрэвсэл

Анхаарах заалт:

- Сүүн шүдний сурвалж шимэгдэлтийн үеийг анхаарч үзэх

В.5.4 Эмчилгээний алгоритм

Эхний ирэлт:

1. Амыг усаар зайлуулах
2. Хэсгийн мэдээгүйжүүлэлт хийх
3. Rubber dam суулгах
4. Цоорлын хөндийг бүрэн нээж өргөсгөн зөөлөрсөн тугалмайг авч цэвэрлэх
5. Шүдний цөгцний зөөлцийг авах
6. Сурвалжийн зөөлцийг авах: Зөөлц сугалагчаар сурвалжийг зөөлцийг бүрэн авах
7. Сурвалжийн сувгийг цэвэрлэж цус тогтоох: Сувгийн шприц ашиглан халдваргүйжүүлэх уусмалаар угаах. Цэвэрлэсний дараа цус тогтсон эсэхийг шалгах
8. Сурвалжийн сувгийг өргөсгөх: Тохирох хэмжээний reamer, file хэрэглэн сувгийг өргөсгөх
9. Сурвалжийн сувгийг ломбодох: Сувгийг зуурмагаар ломбодох
10. Түр ломбоор шүдний хөндийг хаах: Түр ломбо тавих
11. Зөвлөгөө өгөх

2 дахь ирэлт

1. Амыг усаар зайлуулах
2. Түр ломбыг бүрэн авах
3. Шүдийг шүлснээс тусгаарлах
4. Цоорлын хөндийг халдваргүйжүүлж, хуурайшуулах
5. Тусгаарлах жийргэвч тавих
6. Шүдний цөгцийг сэргээх
7. Хоршилтыг шалгах
8. Ломбо өнгөлөх

В.6 Үйлчлүүлэгчийн дараагийн шатны эмчид илгээх зарчим, шалгуур

- Хяналтын хугацаанд зовуурь илрэх
- Рентген зурагт сурвалжийн бифуркаци болон орой хэсэгт өөрчлөлт илрэх
- Сувгийн дотоод шимэгдэлт илрэх

Г. ХЯНАЛТ

Г.1 Ерөнхий ойлголт

Мэдээгүйжүүлэлтийн доор зөөлцийг бүрэн авах эмчилгээний дараах хяналт нь эмчилгээний тавиланг үнэлэх, хүндрэлээс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэхэд чиглэнэ.

Г.2 Эмчилгээний дараах анхан, лавлагаа шатлалын эмчийн хяналтад байх хугацаа

Эмчилгээ дууссанаас хойш 3, 6, 9, 12 сар

Г.3 Анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагад үйлчлүүлэгчийг хянахад анхаарах асуудлууд

Г.4 Яаралтай шинж илэрвэл эмнэлэгт хандах мэдээлэл

- Хазахад хөндүүрлэж өвдөх
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдах, цорго үүсэх
- Нүүрний тэгш хэм алдагдах
- Халуурах

Г.5 Үйлчлүүлэгчид олгох эрүүл мэндийн боловсрол, зөвлөгөө

- Амны хөндийн эрүүл ахуйг сахих
- 3 сар тутам урьдчилан сэргийлэх үзлэгт хамрагдах
- Шүдэнд ээлтэй болон ээлгүй хоол хүнс, тэдгээрийг хэрхэн тохируулан хэрэглэх талаар зөвлөгөө өгөх

Эрүүл мэндийн сайдын
2026 оны дугаар сарын-ны
өдрийн..... дугаар тушаалын 3 дугаар
хавсралт

СҮҮН ШҮДНИЙ ЗӨӨЛЦИЙГ ТАЙВШРУУЛАХ ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЭМНЭЛЗҮЙН ЗААВАР

А. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

А.1 Онош эсвэл хам шинж

- Зөөлцөд цус дүүрэх
- Зөөлцийн цочмог энгийн үрэвсэл

А.2 Өвчний олон улсын 10-р ангилал болон үйлдлийн олон улсын 9-р ангилал

- K04.0 - Reversible pulpitis

А.3 Хэрэглэгчид

Монгол улсын эрүүл мэндийн хуулийн хүрээнд нүүр амны тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа өмчийн бүх төрөл, хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад ажиллаж буй эмнэлгийн эмчлэх эрх бүхий шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр амны эмч нар үйл ажиллагаандаа дагаж мөрдөнө.

А.4 Зааврын зорилго, зорилт

Сүүн шүдний зөөлцийн эмчилгээний хувьд аль болох зөөлцийг амьдаар нь хадгалж үлдээх, сүүн шүдний сурвалжийн физиологийн шимэгдэлтийг жигд явуулах, байнгын шүд хэвийн солигдох нөхцөлийг хангаж өгөх явдал юм.

А.5 Тодорхойлолт

Зөөлцийн хөнгөн хэлбэрийн үрэвсэл, цоорлын хөндийг хэлбэржүүлэхэд хэвийн бус явагдах зөөлцийн мэдрэх үйл ажиллагааг тайвшруулах, үрэвслийн эсрэг, зөөлцийг хэвийн байдалд эргүүлэн оруулах арга юм.

А.6 Тархвар зүйн мэдээлэл

Монгол улсын хэмжээнд шүд цоорох өвчний тархалт хүүхдийн дунд ялангуяа сүүн шүдний шүд цоорох өвчний тархалт өндөр буюу 70-90 хувьтай байна.

А.7 Үндсэн ойлголт

Сүүн шүдний зөөлцийг тайвшруулах эмчилгээ нь эргэх боломжтой зөөлцийн үрэвслийн үед зөөлцийг амьдаар нь хадгалах зорилготой эмчилгээний нэг хэлбэр юм. Энэхүү эмчилгээ нь цочроогч хүчин зүйлийг арилгаж, үрэвслийг бууруулан зөөлцийн хэвийн үйл ажиллагааг сэргээхэд чиглэнэ. Ингэснээр сүүн шүд физиологийн хугацаандаа хадгалагдаж, байнгын шүд хэвийн солигдох нөхцөл бүрддэг.

А.8 Өвчний тавилан

Зөөлц тайвшруулах эмчилгээ хийсэн шүдний тавилан ерөнхийдөө маш сайн (ихэвчлэн 90% ба түүнээс дээш) байдаг. Гэхдээ зөөлцийн үрэвсэл үнэхээр эргэх боломжтой (reversible) байх, үхэжсэн эд бүрэн цэвэрлэгдсэн байх, мөн шүдийг даруй битүүмжилсэн тохиолдолд дээрх үр дүн гарна.

А.9 Үйлчлүүлэгчид өгөх зөвлөгөө

- 3-6 сар тутам эмчийн хяналтад ирж байх
- Зовуурь илэрвэл яаралтай эмчид хандах

А.10 Эрсдэлт хүчин зүйлс

- Шүдний эмчилгээнээс айх айдастай, эмчилгээнд сөрөг хандлагатай хүүхэд

Б. УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭЛТ, ЭРТ ИЛРҮҮЛЭГ

Б.1 Эрүүл мэндийн анхан шатны болон лавлагаа тусламж, үйлчилгээ бүрд эрт илрүүлэг зохион байгуулах.

Сүүн шүдний шүд цоорох өвчний хүндрэлийг эрт илрүүлэх зорилгоор анхан шатны болон лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллагад тогтмол үзлэг, шинжилгээг зохион байгуулна.

Анхан шат: 3-6 сар тутам амны хөндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэг хийх

Лавлагаа шат: Шүд цоорох өвчний хүндрэл илэрсэн тохиолдолд нарийн мэргэжлийн эмч рүү чиглүүлэх

Б.2 Зорилтот бүлэг

- Амны хөндийн эрүүл ахуй хангалтгүй
- Шүд цоорох өвчний эрчим өндөр

Б.3 Эрт илрүүлгийн өмнөх зөвлөгөө

Эцэг эх, асран хамгаалагчдад дараах зөвлөгөө өгнө.

- Сүүн шүдэнд сурвалжийн физиологийн шимэгдэлт явагдаж байнгын шүдээр солигдтол хадгалах ач холбогдлыг тайлбарлах
- Зовуурьгүй байсан ч эмчилгээ шаардлагатай байж болохыг тайлбарлах
- Рентген шинжилгээний ач холбогдол
- Амны хөндийн тогтмол үзлэг шинжилгээнд хамрагдах ач холбогдол

Б.4 Эрт илрүүлэг хийх арга техник

- Асуумж

В. ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ДЭС ДАРААЛАЛ /АЛГОРИТМ/

В.1 Зовуурь, эмнэлзүйн шинж

- Богино хугацаанд өвддөг гэх зовуурьтай
- Цоорлын хөндий нээгдээгүй тугалмайн түвшинд байж болно.

- Шүд цоорох өвчин, элэгдэл, гэмтэл, хөндийн хэлбэржүүлэлт зэргийн үед тугалмайн эд ил гарсан тохиолдолд үүснэ.

В.2 Ерөнхий болон бодит үзлэг, багажийн шинжилгээ

В.2.1 Дурдатгал /анамнез/

- Ерөнхий мэдээлэл
- Одоогийн зовуурь
- Одоогийн өвчний түүх (Өвдөлтийн хэлбэр, хүч, эрчим, давтамж)
- Амьдралын түүх
- Харшил
- Эмийн хэрэглээ
- Өмнөх шүдний эмчилгээний түүх

В.2.2 Бодит үзлэг

- Амны гаднах үзлэг
- Аман доторх үзлэг

В.2.3 Эрэмбэлэн ангилалт, яаралтай тусламж үзүүлэх шалгуур

- Нүүрний тэгш хэм алдагдсан
- Халуурсан
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдсан
- Шүд хөдөлгөөнд орсон

Эрэмбэлэн ангилалт: Эрэмбэ IV - Яаралтай бус – Ногоон

В.2.4 Лабораторийн шинжилгээ

- Шаардлагагүй

В.2.5 Багажийн шинжилгээ

- Дэлгэмэл рентген зураг (OPG)
- Сурвалжийн оройн рентген зураг (Periapical X-ray)
- Хазалтын рентген зураг (Bitewing X-ray)

В.2.6 Оношилгооны шалгуур

- Цочруулд богино хугацааны өвдөлттэй байх

В.2.7 Ялган оношилгоо

- K04.02 - Irreversible pulpitis

В.3 Шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үйлчлүүлэгчийг хянах арга зүй

В.3.1 Лабораторийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.3.2 Багажийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.4 Оношилгоонд шаардлагатай зурган жишээ

В.5 Эмчилгээ

В.5.1 Эмийн бус эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.5.2 Эмийн эмчилгээ /заалт, эмчилгээ үргэлжлэх хугацаа, хүндрэл, анхаарах заалт/

Заалт:

- Зөөлцөд цус дүүрэх
- Зөөлцийн цочмог энгийн үрэвсэл

Эмчилгээ үргэлжлэх хугацаа:

- Зөөлцийг тайвшруулах эмчилгээ нь 2 ирэлтээр эмчлэгдэнэ.

Хэрэглэх материал:

- Цинкоксид эвгенол, цинкоксид кресот

Хүндрэл:

- Зөөлцийн цочмог идээт үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг энгийн үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл

Анхаарах заалт:

- Сүүн шүдний сурвалж шимэгдэлтийн үеийг анхаарч үзэх

В.5.3 Мэс засал эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.5.4 Эмчилгээний алгоритм

Эхний ирэлт

1. Амыг усаар зайлуулах
2. Зөөлцийн цочроогч болж буй шалтгааныг арилгах
3. Цоорлын хөндийг цэвэрлэж хэлбэржүүлэх
4. Халдваргүйжүүлэх
5. Хуурайшуулах
6. Тайвшруулах, үрэвслийн эсрэг үйлчилгээтэй материалыг цоорлын хөндийн ёроолоор жигд тавих
7. Хөвөн бөмбөлөг тавих
8. Түр ломбоор хаах (6-8 долоо хоног)

2 дахь ирэлт

1. Амыг усаар зайлуулах
2. Түр ломбыг бүрэн авах
3. Шүдийг шүлснээс тусгаарлах
4. Цоорлын хөндийг халдваргүйжүүлэх
5. Хуурайшуулах
6. Цөгцийг сэргээн, хоршилтыг шалгаж, өнгөлөх

Г. ХЯНАЛТ

Г.1 Ерөнхий ойлголт

Сүүн шүдний зөөлцийг тайвшруулах эмчилгээний дараах хяналт нь эмчилгээний тавиланг үнэлэх, хүндрэлээс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэхэд чиглэнэ.

Г.2 Эмчилгээний дараах анхан, лавлагаа шатлалын эмчийн хяналтад байх хугацаа

Эмчилгээ дууссанаас хойш 3, 6, 12 сар

Г.3 Анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагад үйлчлүүлэгчийг хянахад анхаарах асуудлууд

Г.4 Яаралтай шинж илэрвэл эмнэлэгт хандах мэдээлэл

- Шөнө, оройн цагаар хүчтэй өвдөх
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдах, цорго үүсэх
- Нүүрний тэгш хэм алдагдах
- Халуурах

Г.5 Үйлчлүүлэгчид олгох эрүүл мэндийн боловсрол, зөвлөгөө

- Хувь хүнд тохирсон амны хөндийн эрүүл ахуйн зөвлөгөө өгөх
- 3 сар тутам урьдчилан сэргийлэх үзлэгт хамрагдах
- Шүдэнд ээлтэй болон ээлгүй хоол хүнс, тэдгээрийг хэрхэн тохируулан хэрэглэх талаар зөвлөгөө өгөх

Эрүүл мэндийн сайдын
2026 оны 10 дугаар сарын 05 -
ны өдрийн 4/321 дугаар тушаалын 4
дүгээр хавсралт

СҮҮН ШҮДНИЙ ЗӨӨЛЦИЙГ ҮХЖҮҮЛЖ БҮРЭН АВАХ ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЭМНЭЛЗҮЙН ЗААВАР

А. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

А.1 Онош эсвэл хам шинж

- Зөөлцийн цочмог энгийн үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг энгийн үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл

А.2 Өвчний олон улсын 10-р ангилал болон үйлдлийн олон улсын 9-р ангилал

- Зөөлцийн цочмог энгийн үрэвсэл:
 - ICD-10: K04.0-Pulpitis
 - ICD-9-CM: 522.0-Acute pulpitis
- Зөөлцийн архаг энгийн үрэвсэл:
 - ICD-10: K04.0-Pulpitis
 - ICD-9-CM: 522.1-Chronic pulpitis
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл:
 - ICD-10: K04.02-Chronic ulcerative pulpitis
 - ICD-9-CM: 23.6-Pulpectomy (Extirpation of pulp)

А.3 Хэрэглэгчид

Монгол улсын эрүүл мэндийн хуулийн хүрээнд нүүр амны тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа өмчийн бүх төрөл, хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад ажиллаж буй эмнэлгийн эмчлэх эрх бүхий шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр ам судлаач эмч нар үйл ажиллагаандаа дагаж мөрдөнө.

А.4 Зааврын зорилго, зорилт

Шүд цоорох өвчний хүндрэл, гэмтлийн улмаас үрэвсэл сурвалжийн зөөлц хүртэл тархсан тохиолдолд зөөлцийг бүрэн авч, сурвалжийн оройн холбоос эд ба байнгын шүдний эх үүсгэвэр рүү үрэвсэл тархахаас сэргийлэхэд оршино.

А.5 Тодорхойлолт

Сүүн шүдний зөөлцийг үхжүүлж бүрэн авах эмчилгээ гэдэг нь зөөлцөд мэдээгүйжүүлэлт хийхгүйгээр үхжүүлэх зуурмаг хэрэглэж зөөлцийг хуурай үхэжсэн байдалтай болгосны дараа бүхлээр нь аваад сувгийг механик болон химийн аргаар цэвэрлэн, халдваргүйжүүлж, ломбодон, үрэвсэл сурвалжийн оройн холбоос эд ба байнгын шүдний эх үүсгэвэр рүү тархахыг зогсоох арга юм.

А.6 Тархвар зүйн мэдээлэл

Монгол улсын хэмжээнд шүд цоорох өвчний тархалт 5-6 насанд 94%, 12 насанд 84% байгаа нь дэлхийн дундажтай (40-45%) харьцуулахад нийт хүүхдийн өвчлөл хоёр дахин их (80-99%) байна (Б.Баярмаа нар 2021 он).

А.7 Үндсэн ойлголт

Сүүн шүдний зөөлцийн өвчин нь хурдан явцтай, шүдний зөөлц амьд ч хурдан ургаж томрох, эмгэг өөрчлөлтийн тархалтыг сэргийлэх чадвар өндөр байдаг. Энэхүү нөхцөл байдалд өвчний өөрчлөлт хаана хүртэл явахыг бодитойгоор, оновчтой оношлох явдал нарийн төвөгтэй. Иймд практикт зөөлцөд хийгдэх эмчилгээний явцад зөөлцийн байдлыг үнэлж, хоёрдогчоор онош тавина. Шүдний цөгцөн хэсгийн зөөлцийн байдал, гарах цусны өнгө, зөөлцийг тайрах аргын үед тайрагдсан зөөлцийн хэсэгт цус тогтох байдал зэргээс үрэвсэл цөгцөн хэсгийн зөөлцөд байна уу, сурвалжийн хэсгийн зөөлц хүртэл тархсан байна уу гэдгийг оношлох чухал юм.

А.8 Өвчний тавилан

Сүүн араа шүдэнд хийгдсэн зөөлцийг үхжүүлж бүрэн авах эмчилгээний тавилан арга техникийг зөв хийж, тохирох зөв материалууд ашиглан хийгдсэн тохиолдолд 70-90% орчин амжилттай, сайн тавилантай байдаг.

А.9 Үйлчлүүлэгчид өгөх зөвлөгөө

- 3-6 сар тутам эмчийн хяналтад ирж байх
- Зовуурь илэрвэл яаралтай эмчид хандах

А.10 Эрсдэлт хүчин зүйлс

- Эмчилгээнд хэрэглэгдэх эмийн бэлдмэлээс шалтгаалан харшлын урвал үүсэх

Б. УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭЛТ, ЭРТ ИЛРҮҮЛЭГ

Б.1 Эрүүл мэндийн анхан шатны болон лавлагаа тусламж, үйлчилгээ бүрд эрт илрүүлэг зохион байгуулах

Сүүн шүдний шүд цоорох өвчний хүндрэлийг эрт илрүүлэх зорилгоор анхан шатны болон лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллагад тогтмол үзлэг, шинжилгээг зохион байгуулна.

Анхан шат: 3-6 сар тутам амны хөндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэг хийх

Лавлагаа шат: Шүд цоорох өвчний хүндрэл илэрсэн тохиолдолд нарийн мэргэжлийн эмч рүү чиглүүлэх

Б.2 Зорилтот бүлэг

- Амны хөндийн эрүүл ахуй хангалтгүй
- Шүд цоорох өвчний эрчмийн үзүүлэлт өндөр

Б.3 Эрт илрүүлгийн өмнөх зөвлөгөө

Эцэг эх, асран хамгаалагчдад дараах зөвлөгөөг өгнө.

- Сүүн шүдэнд физиологийн шимэгдэлт явагдаж шүд өөрөөр нь унатал хадгалах ач холбогдлыг тайлбарлах
- Зовуурьгүй байсан ч эмчилгээ шаардлагатай байж болохыг тайлбарлах
- Рентген шинжилгээний ач холбогдлыг тайлбарлах
- Амны хөндийн тогтмол үзлэг шинжилгээнд хамрагдах ач холбогдлыг тайлбарлах

Б.4 Эрт илрүүлэг хийх арга техник

- Асуумж
- Бодит үзлэг

В. ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ДЭС ДАРААЛАЛ /АЛГОРИТМ/

В.1 Зовуурь, эмнэлзүйн шинж

- Цочруулын нөлөөгөөр үүсэх богино хугацааны өвдөлт
- Их хэмжээний хатуу эдийн алдагдалтай
- Зөөлцөд хүрсэн цоорлын хөндийтэй, зөөлөрсөн тугалмай ихтэй
- Хуурай, нойтон тугалмайн шинж илэрсэн

В.2 Ерөнхий болон бодит үзлэг, багажийн шинжилгээ

В.2.1 Дурдатгал /анамнез/

- Ерөнхий мэдээлэл
- Одоогийн зовиур
- Одоогийн өвчний түүх (Өвдөлтийн хэлбэр, хүч, эрчим, давтамж)
- Амьдралын түүх
- Харшил
- Эмийн хэрэглээ
- Өмнөх шүдний эмчилгээний түүх

В.2.2 Бодит үзлэг

- Амны гаднах үзлэг
- Аман доторх үзлэг

В.2.3 Эрэмбэлэн ангилалт, яаралтай тусламж үзүүлэх шалгуур

- Нүүрний тэгш хэм алдагдсан
- Халуурсан
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдсан
- Шүд хөдөлгөөнд орсон

Эрэмбэлэн ангилалт: Шаардлагагүй

В.2.4 Лабораторийн шинжилгээ

- Шаардлагагүй

В.2.5 Багажийн шинжилгээ

- Дэлгэмэл рентген зураг (OPG)

- Сурвалжийн оройн рентген зураг (Periapical X-ray)
- Хазалтын рентген зураг (Bitewing X-ray)

В.2.6 Оношилгооны шалгуур

- Цочруулд удаан үргэлжлэх өвдөлттэй, эсвэл өөрөө өвдөх шинжтэй байх
- Сувгийн амсраас цус бага гарах буюу бараг байхгүй, гарах цусны өнгө хар улаан, бүлэгнэлт удаан байх
- Рентген зурагт сурвалжийн сувгийн дотоод/гадаад шимэгдэлтгүй, бифуркаци, сурвалжийн орой орчимд хязгаарлагдмал өөрчлөлттэй, шүдний сурвалжийн урт нь физиологийн шимэгдэлт явагдаагүй, хадгалах боломжтой байх

В.2.7 Ялган оношилгоо

- K04.00 - Pulpitis, unspecified
- K04.01 - Acute suppurative pulpitis
- K04.02 - Chronic ulcerative pulpitis
- K04.03 - Chronic hyperplastic pulpitis (Pulp polyp)
- K04.04 - Reversible pulpitis
- K04.05 - Irreversible pulpitis

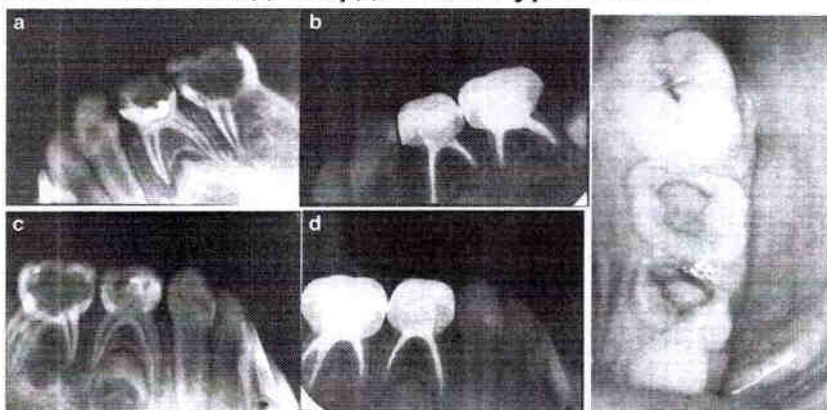
В.3 Шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үйлчлүүлэгчийг хянах арга зүй

В.3.1 Лабораторийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм
Шаардлагагүй

В.3.2 Багажийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Рентген зурагт шүдний сурвалжийн урт $\frac{2}{3}$ -оос их шимэгдсэн байх-шүд авах
- Сурвалж хэсэгт болон бифуркаци хэсэгт перфорацитай-шүд авах
- Шүд физиологийн унах хугацаа ойртсон (1 жил дотор)-шүд авах

В.4 Оношилгоонд шаардлагатай зурган жишээ

В.5 Эмчилгээ

В.5.1 Эмийн бус эмчилгээ /заалт, эмчилгээ үргэлжлэх хугацаа, хүндрэл, анхаарах заалт/

- Шаардлагагүй

В.5.2 Эмийн эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.5.3 Мэс засал эмчилгээ

Заалт:

- Зөөлцийн цочмог тархмал идээт үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг томролтот үрэвсэл

Эмчилгээ үргэлжлэх хугацаа:

- Мэдээгүйжүүлэлтийн доор зөөлцийг бүрэн авах эмчилгээ нь 3 ирэлтээр эмчлэгдэнэ.

Хэрэглэх материал:

- Arsenic-free devitalizing paste
- Paraformaldehyde paste
- Arsenic trioxide
- Iodoform-based materials (metapex, vitapex)
- ZOE (Zinc Oxide Eugenol)
- Calcium hydroxide ($\text{Ca}(\text{OH})_2$)–based materials

Хүндрэл:

- Сурвалжийн орой болон бифуркаци хэсгийн түүшин ясны шимэгдэл
- Сурвалжийн сувгийн дотоод шимэгдэлт
- Сурвалжийн оройн холбоосын үрэвсэл

Анхаарах заалт:

- Сүүн шүдний сурвалж шимэгдэлтийн үеийг анхаарч үзэх

В.5.4 Эмчилгээний алгоритм

Эхний ирэлт:

1. Амыг усаар зайлуулах
2. Хэсгийн мэдээгүйжүүлэлт хийх
3. Rubber dam суулгах
4. Цоорлын хөндийг бүрэн нээж өргөсгөн зөөлөрсөн тугалмайг авч цэвэрлэх
5. Нээгдсэн цэгт үхжүүлэх зуурмаг тавих (эмийн бодисын төрлөөс хамааран 2-7 хоног явуулна)

2 дахь ирэлт

1. Үхэжсэн цөгцний болон сурвалжийн зөөлцийг авах: Зөөлц сугалагчаар сурвалжийг зөөлцийг бүрэн авах
2. Сурвалжийн сувгийг цэвэрлэх: Сувгийн шприц хэрэглэн натригипохлорид болон устөрөгчийн хэт ислээр ээлжлэн угаах
3. Сурвалжийн сувгийг өргөсгөх: Тохирох хэмжээний reamer, file хэрэглэн сувгийг өргөсгөх
4. Сурвалжийн сувгийг ломбодох: Сувгийг зуурмагаар ломбодох
5. Түр ломбоор шүдний хөндийг хаах: Түр ломбо тавих

3 дахь ирэлт

1. Амыг усаар зайлуулах

2. Түр ломбыг бүрэн авах
3. Шүдийг шүлснээс тусгаарлах
4. Цоорлын хөндийг халдваргүйжүүлж, хуурайшуулах
5. Шүдний цөгцийг сэргээх
6. Хоршилтыг шалгах
7. Ломбо өнгөлөх

В.6 Үйлчлүүлэгчийн дараагийн шатны эмчид илгээх зарчим, шалгуур

- Хяналтын хугацаанд зовуурь илрэх
- Рентген зурагт сурвалжийн бифуркаци хэсэг, сурвалжийн орой хэсэгт өөрчлөлт илрэх
- Сувгийн дотоод шимэгдэл илрэх

Г. ХЯНАЛТ

Г.1 Ерөнхий ойлголт

Сүүн шүдний зөөлцийг үхжүүлж бүрэн авах эмчилгээний дараах хяналт нь эмчилгээний тавиланг үнэлэх, хүндрэлээс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэхэд чиглэнэ.

Г.2 Эмчилгээний дараах анхан, лавлагаа шатлалын эмчийн хяналтад байх хугацаа

Эмчилгээ дууссанаас хойш 3, 6, 9, 12 сар

Г.3 Анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагад үйлчлүүлэгчийг хянахад анхаарах асуудлууд

Г.4 Яаралтай шинж илэрвэл эмнэлэгт хандах мэдээлэл

- Хазахад хөндүүрлэж өвдөх
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдах, цорго үүсэх
- Нүүрний тэгш хэм алдагдах
- Халуурах

Г.5 Үйлчлүүлэгчид олгох эрүүл мэндийн боловсрол, зөвлөгөө

- Амны хөндийн эрүүл ахуйг сахих
- 3 сар тутам урьдчилан сэргийлэх үзлэгт хамрагдах
- Шүдэнд ээлтэй болон ээлгүй хоол хүнс, тэдгээрийг хэрхэн тохируулан хэрэглэх талаар зөвлөгөө өгөх

Эрүүл мэндийн сайдын
2026 оны 10 дугаар сарын 05 -
ны өдрийн 11324 дугаар тушаалын 5
дугаар хавсралт

СҮҮН ШҮДНИЙ ЗӨӨЛЦИЙГ ҮХЖҮҮЛЖ ТАЙРАХ ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЭМНЭЛЗҮЙН ЗААВАР

А. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

А.1 Онош эсвэл хам шинж

- Зөөлцийн цочмог энгийн үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг энгийн үрэвсэл

А.2 Өвчний олон улсын 10-р ангилал болон үйлдлийн олон улсын 9-р ангилал

- K04.0 - Reversible pulpitis
- S02.5 - Fracture of tooth (Traumatic exposure)
- ICD-9-CM: 23.1 - Removal of dental pulp (Pulpotomy)

А.3 Хэрэглэгчид

Монгол улсын эрүүл мэндийн хуулийн хүрээнд нүүр амны тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа өмчийн бүх төрөл, хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад ажиллаж буй эмнэлгийн эмчлэх эрх бүхий шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр амны эмч нар үйл ажиллагаандаа дагаж мөрдөнө.

А.4 Зааврын зорилго, зорилт

Шүд цоорох өвчний хүндрэл, гэмтлийн улмаас шүдний цөгцний зөөлц ил гарч үрэвссэн тохиолдолд цөгцний зөөлцийг сурвалжийн сувгийн амсрын түвшинд тайран авч, сурвалжийн зөөлцийг эрүүлээр хадгалан сүүн шүдний физиологийн шимэгдэлтийн явцыг хэвийн байлгахад оршино.

А.5 Тодорхойлолт

Зөөлцийг үхжүүлж тайрах эмчилгээ гэдэг нь зөөлцөд мэдээгүйжүүлэг хийхгүйгээр үхжүүлэх зуурмаг хэрэглэж зөөлцийг хуурай үхэжсэн байдалтай болгосны дараа цөгцний зөөлцийг тайран авч, сурвалжийн зөөлцийг хатангиршуулж хадгалж үлдээх арга юм.

А.6 Тархвар зүйн мэдээлэл

Монгол улсын хэмжээнд шүд цоорох өвчний тархалт 2005 онд 3-6 насанд 62.7% ба 3.5 цла/ш, 2005 онд 4-6 насанд 96.1% ба 8.1 цла/ш, 2007 онд 3-5 насанд 87.8% ба 7.5 цла/ш, 2008 онд 3-5 насанд 6.3 цла/ш, 2011 онд 5-6 насанд 89.3% ба 6.9 цла/ш, 2013 онд 5 насанд 87.0% ба 5.9 цла/ш, 2016 онд 3-5 насанд 93.0% ба 8.2 цла/ш, 2018 онд 82.9% ба 5.9 цла/ш, 2019 онд 65% ба 5.48 цл/ш, 2021 онд 5 насанд 87.6% ба 6.2 цл/ш байна (Б.Баярмаа нар 2021 он).

А.7 Үндсэн ойлголт

Сүүн шүдний зөөлцийн өвчин нь хурдан явцтай, шүдний зөөлц амьд ч хурдан ургаж томрох, эмгэг өөрчлөлтийн тархалтыг сэргийлэх чадвар өндөр байдаг. Энэхүү нөхцөл байдалд өвчний өөрчлөлт хаана хүртэл явахыг бодитойгоор, оновчтой оношлох явдал нарийн төвөгтэй. Иймд практикт зөөлцөд хийгдэх эмчилгээний явцад зөөлцийн байдлыг үнэлж, хоёрдогчоор онош тавина. Шүдний цөгцөн хэсгийн зөөлцийн байдал, гарах цусны өнгө, зөөлцийг тайрах аргын үед тайрагдсан зөөлцийн хэсэгт цус тогтох байдал зэргээс үрэвсэл цөгцөн хэсгийн зөөлцөд байна уу, сурвалжийн хэсгийн зөөлц хүртэл тархсан байна уу гэдгийг оношлох чухал юм.

А.8 Өвчний тавилан

Сүүн араа шүдэнд хийгдсэн зөөлц тайрах эмчилгээний тавилан тохирох зөв материалуудыг ашигласан тохиолдолд 90-100% буюу сайн байдаг.

А.9 Үйлчлүүлэгчид өгөх зөвлөгөө

- 3-6 сар тутам эмчийн хяналтад ирж байх
- Зовуурь илэрвэл яаралтай эмчид хандах

А.10 Эрсдэлт хүчин зүйлс

- Эмийн бэлдмэлээс шалтгаалан харшлын урвал үүсэх

Б. УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭЛТ, ЭРТ ИЛРҮҮЛЭГ

Б.1 Эрүүл мэндийн анхан шатны болон лавлагаа тусламж, үйлчилгээ бүрд эрт илрүүлэг зохион байгуулах

Сүүн шүдний шүд цоорох өвчний хүндрэлийг эрт илрүүлэх зорилгоор анхан шатны болон лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллагад тогтмол үзлэг, шинжилгээг зохион байгуулна.

Анхан шат: 3-6 сар тутам амны хөндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэг хийх

Лавлагаа шат: Шүд цоорох өвчний хүндрэл илэрсэн тохиолдолд нарийн мэргэжлийн эмч рүү чиглүүлэх

Б.2 Зорилтот бүлэг

- 3-10 хүртэлх насны хүүхэд
- Амны хөндийн эрүүл ахуй хангалтгүй
- Шүд цоорох өвчний эрсдэл өндөр болон олон шүд цоорсон хүүхэд

Б.3 Эрт илрүүлгийн өмнөх зөвлөгөө

Эцэг эх, асран хамгаалагчдад дараах зөвлөгөөг өгнө.

- Сүүн шүдэнд физиологийн шимэгдэл явж өөрөөр нь унатал хадгалах ач шүд солигдох хүртэл
- Зовуурьгүй байсан ч эмчилгээ шаардлагатай байж болохыг тайлбарлах
- Рентген шинжилгээний ач холбогдол

- Амны хөндийн тогтмол үзлэг шинжилгээнд хамрагдах ач холбогдол

Б.4 Эрт илрүүлэг хийх арга техник

- Асуумж
- Бодит үзлэг

В. ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ДЭС ДАРААЛАЛ /АЛГОРИТМ/

В.1 Зовуурь, эмнэлзүйн шинж

- Цочруулын нөлөөгөөр үүсэх богино хугацааны өвдөлт
- Их хэмжээний хатуу эдийн алдагдалтай
- Зөөлцөд хүрсэн цоорлын хөндийтэй, зөөлөрсөн тугалмай ихтэй
- Хуурай, нойтон тугалмайн шинж илэрсэн

В.2 Ерөнхий болон бодит үзлэг, багажийн шинжилгээ

В.2.1 Дурдатгал /анамнез/

- Ерөнхий мэдээлэл
- Одоогийн зовуурь
- Одоогийн өвчний түүх (Өвдөлтийн хэлбэр, хүч, эрчим, давтамж)
- Амьдралын түүх
- Харшил
- Эмийн хэрэглээ
- Өмнөх шүдний эмчилгээний түүх

В.2.2 Бодит үзлэг

- Амны гаднах үзлэг
- Аман доторх үзлэг

В.2.3 Эрэмбэлэн ангилалт, яаралтай тусламж үзүүлэх шалгуур

- Нүүрний тэгш хэм алдагдсан
- Халуурсан
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдсан
- Шүд хөдөлгөөнд орсон

Эрэмбэлэн ангилалт: Шаардлагагүй

В.2.4 Лабораторийн шинжилгээ

- Шаардлагагүй

В.2.5 Багажийн шинжилгээ

- Дэлгэмэл рентген зураг (OPG)
- Сурвалжийн оройн рентген зураг (Periapical X-ray)
- Хазалтын рентген зураг (Bitewing X-ray)

В.2.6 Оношилгооны шалгуур

- Цочруулд богино хугацааны өвдөлттэй байх

- Шүдний цөгцний зөөлцийг тайрах үед сурвалжийн сувгийн амсраас гарах цусны өнгө улаан ягаан, бүлэгнэлт хурдан (5 минутын дотор), хэмжээ бага байх
- Рентген зурагт сурвалжийн сувгийн гадаад болон дотоод шимэгдэлгүй, сурвалжийн орой болон бифуркаци хэсэгт ямар нэгэн өөрчлөлтгүй, шүдний сурвалжийн уртын $\frac{2}{3}$ байх

В.2.7 Ялган оношилгоо

- K04.02 - Irreversible pulpitis

В.3 Шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үйлчлүүлэгчийг хянах арга зүй

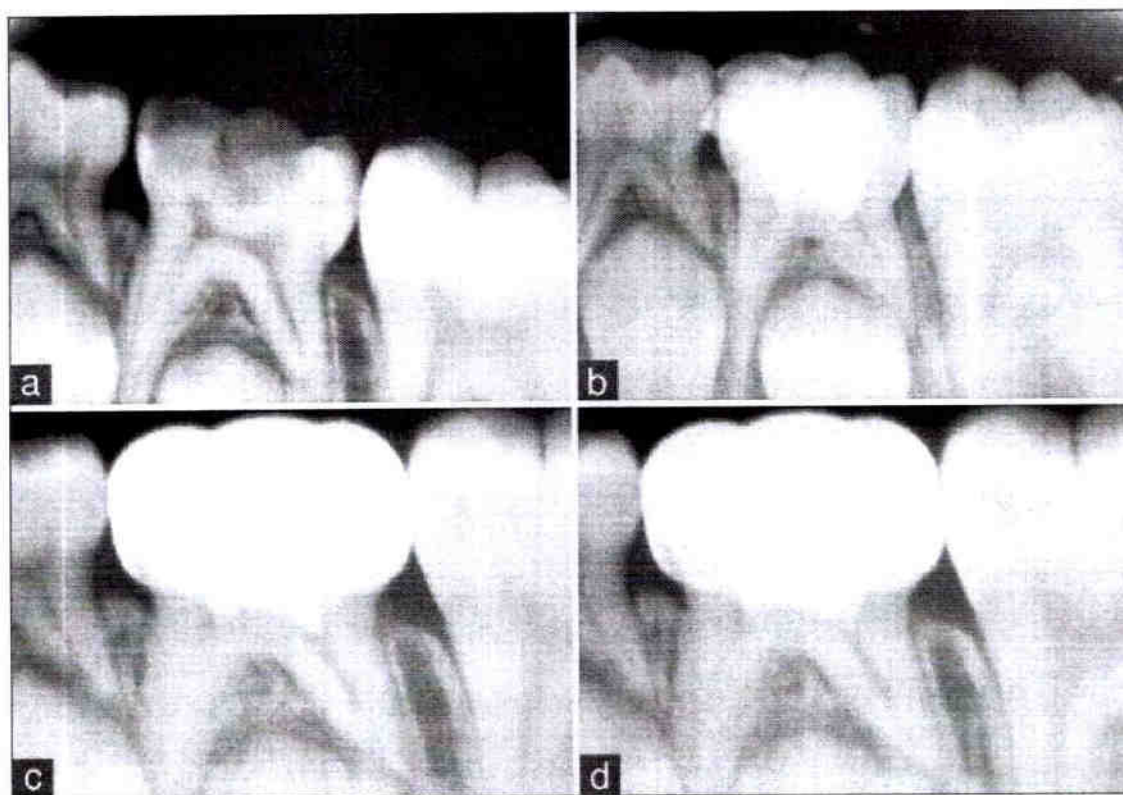
В.3.1 Лабораторийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.3.2 Багажийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.4 Оношилгоонд шаардлагатай зурган жишээ

В.5 Эмчилгээ

В.5.1 Эмийн бус эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.5.2 Эмийн эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.5.3 Мэс засал эмчилгээ

Заалт:

- Зөөлцийн цочмог энгийн үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг энгийн үрэвсэл
- Мэдээгүйжүүлгийн бодист харшилтай

Эмчилгээ үргэлжлэх хугацаа:

- Зөөлцийг үхжүүлж тайрах эмчилгээ нь 3 ирэлтээр эмчлэгдэнэ.

Хэрэглэх материал:

- Arsenic/Non-arsenic
- MTA
- Biodentine
- Ferric Sulfate
- Formocresol
- Zinc oxide eugenol

Хүндрэл:

- Сурвалжийн орой болон бифуркаци хэсгийн түүшин ясны шимэгдэл
- Сурвалжийн сувгийн дотоод шимэгдэлт
- Сурвалжийн оройн холбоосын үрэвсэл

Анхаарах заалт:

- Сүүн шүдний сурвалж шимэгдэлтийн үеийг анхаарч үзэх

В.5.4 Эмчилгээний алгоритм

Эхний ирэлт

1. Үйлчлүүлэгч болон түүний асран хамгаалагчаас таниулсан зөвшөөрөл авах
2. Шүдний цоорлын хөндийг бүрэн нээж өргөсгөх
3. Цоорлын хөндийн үхэжсэн эдийг бүрэн авах
4. Шүдийг шүлснээс тусгаарлах
5. Халдваргүйжүүлэх
6. Хуурайшуулах
7. Шүдний хөндийн нээгдсэн цэгт үхжүүлэх зуурмаг тавих
8. Сэвсгэр, хуурай хөвөн бөмбөлөг тавих
9. Түр ломбоны материалаар шүдний хөндийг хаах
10. Вазелин түрхэх
11. Шүлснээс тусгаарласан хөвөнг авах
12. Үйлчлүүлэгчид 2-7 хоногийн дараа ирэх зөвлөгөө өгөх

2 дахь ирэлт

1. Зовуурь шаналгааг асуух
2. Түр ломбыг авах
3. Үлдээсэн хөвөн бөмбөлгийг авах
4. Шүдний хөндийн хавхгийг бүрэн авах

5. Шүлснээс тусгаарлах
6. Шүдний цөгцний үхэжсэн зөөлцийг сурвалжийн сувгийн амсрын түвшинд тайрах
7. Цусыг тогтоох
8. Халдваргүйжүүлэх
9. Хуурайшуулах
10. Эмчилгээний материалыг сувгийн амсрууд дээр тавих
11. Хөвөн бөмбөлөг тавих
12. Түр ломбо тавих
13. Үйлчлүүлэгчид 7 хоногийн дараа ирэх зөвлөгөө өгөх

3 дахь ирэлт

1. Зовуурь шаналгааг асуух
2. Түр ломбыг авах
3. Үлдээсэн хөвөн бөмбөлгийг авах
4. Шүдийг шүлснээс тусгаарлах
5. Цоорлын хөндийг халдваргүйжүүлж, хуурайшуулах
6. Тусгаарлах жийргэвч тавих
7. Шүдний цөгцийг сэргээх
8. Шүлс тусгаарласан хөвөнг авах
9. Хоршилтыг шалгах
10. Хоршилтыг тааруулах
11. Ломбо өнгөлөх
12. Зөвлөгөө өгөх

В.6 Үйлчлүүлэгчийн дараагийн шатны эмчид илгээх зарчим, шалгуур

- Цөгцний зөөлцийг тайрах үед сурвалжийн сувгийн амсраас гарах цус тогтохгүй байх
- Хяналтын хугацаанд зовуурь илрэх
- Рентген зурагт сурвалжийн бифуркаци хэсэг, сурвалжийн орой хэсэгт өөрчлөлт илрэх
- Сувгийн дотоод шимэгдэл илрэх

Г. ХЯНАЛТ

Г.1 Ерөнхий ойлголт

Сүүн шүдний зөөлцийг үхжүүлж тайрах эмчилгээний дараах хяналт нь эмчилгээний тавиланг үнэлэх, хүндрэлээс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэхэд чиглэнэ.

Г.2 Эмчилгээний дараах анхан, лавлагаа шатлалын эмчийн хяналтад байх хугацаа
Эмчилгээ дууссанаас хойш 3, 6, 12 сар

Г.3 Анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагад үйлчлүүлэгчийг хянахад анхаарах асуудлууд

Г.4 Яаралтай шинж илэрвэл эмнэлэгт хандах мэдээлэл

- Шөнө, оройн цагаар хүчтэй өвдөх

- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдах, цорго үүсэх
- Нүүрний тэгш хэм алдагдах
- Халуурах

Г.5 Үйлчлүүлэгчид олгох эрүүл мэндийн боловсрол, зөвлөгөө

- Хувь хүнд тохирсон амны хөндийн эрүүл ахуйн зөвлөгөө өгөх
- 3 сар тутам урьдчилан сэргийлэх үзлэгт хамрагдах
- Шүдэнд ээлтэй болон ээлгүй хоол хүнс, тэдгээрийг хэрхэн тохируулан хэрэглэх талаар зөвлөгөө өгөх

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

- цла/ш-цоорсон, ломбодсон, авхуулсан сүүн шүд
- цл/ш-цоорсон, ломбодсон сүүн шүд

Эрүүл мэндийн сайдын
2026 оны 10 дугаар сарын 05 -
ны өдрийн 4321 дугаар тушаалын 6
дугаар хавсралт

СҮҮН ШҮДНИЙ ЦООРЛЫГ ЗОГСООХ ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЭМНЭЛЗҮЙН ЗААВАР

А. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

А.1 Онош

- Сүүн шүдний өнгөц цоорол
- Сүүн шүдний дунд цоорол

Эсрэг заалт

Сүүн шүдний өнгөц ба дунд цоорлоос бусад бүх тохиолдол
АНХААР: Хүүхдийн зөвхөн сүүн шүдэнд хэрэглэнэ

А.2 Өвчний олон улсын 10-р ангилал

- K02.0 паалангийн цоорол
- K02.1 тугалмайн цоорол

А.3 Хэрэглэгчид

Монгол улсын эрүүл мэндийн хуулийн хүрээнд нүүр амны тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа өмчийн бүх төрөл, хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад ажиллаж буй эмнэлгийн эмчлэх эрх бүхий шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр амны эмч нар үйл ажиллагаандаа дагаж мөрдөнө.

А.4 Зааврын зорилго, зорилт

Хүүхдийн сүүн шүдний өнгөц ба дунд цоорлыг оношлон цоорлыг зогсооно.

А.5 Тодорхойлолт

Сүүн шүдний өнгөц ба дунд цоорлын үед "Сафорайд" (Saforide) цоорлыг зогсоох бэлдмэлийг түрхэж цоорлын явцыг зогсоох

А.6 Тархвар зүйн мэдээлэл

Монгол улсын хэмжээнд шүд цоорох өвчний тархалт хүүхдийн дунд ялангуяа сүүн шүдний шүд цоорох өвчний тархалт өндөр буюу 70-90 хувьтай байна.

А.7 Үндсэн ойлголт

Сүүн шүдний өнгөц ба дунд цоорлыг зогсоох эмчилгээг хийснээр цоорлыг зогсоон, цөгцийг сэргээж, шүд цоорох өвчний явцыг хянаж, сүүн ба байнгын шүдний цоорлоос урьдчилан сэргийлэх ач холбогдолтой.

А.8 Өвчний тавилан

Сүүн шүдний өнгөц ба дунд цоорлыг зогсоох эмчилгээг хийснээр сүүн шүдний цөгцийг сэргээх эмчилгээний дараа сүүн шүдний өнгөц, дунд цоорлын тавилан сайн байна.

А.9 Үйлчлүүлэгчид өгөх зөвлөгөө

Сүүн шүдний өнгөц ба дунд цоорлыг зогсоох эмчилгээг хийсний дараа шаардлагатай үед тухайн шүдний цөгцийг сэргээж, шүд цоорох өвчин дахин үүсэхээс сэргийлэх шүд, амыг арчлах аргын талаар заавар зөвлөгөө өгнө. Эцэг эх, асран хамгаалагчдад хүүхдийг шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр амны эмчийн тогтмол үзлэг хяналтад байлгахыг зөвлөнө.

А.10 Эрсдэлт хүчин зүйлс

Цоорлыг зогсоох бэлдмэл хэрэглэхээс өмнө эм тарианы харшилтай эсэх, тухайн материалыг хэрэглэж байсан эсэхийг асууж тодруулаагүйгээс үйлчлүүлэгчид харшлын урвал үүсгэх.

В. ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ДЭС ДАРААЛАЛ /АЛГОРИТМ/

В.1 Зовуурь, эмнэлзүйн шинж

- Онцын зовуурьгүй
- Паалан тугалмайн түвшинд хатуу эдийн алдагдал

В.2 Ерөнхий болон бодит үзлэг, багажийн шинжилгээ

В.2.1 Дурдатгал /анамнез/

- Ерөнхий мэдээлэл
- Одоогийн зовуурь
- Одоогийн өвчний түүх
- Амьдралын түүх
- Харшил
- Эмийн хэрэглээ
- Өмнөх шүдний эмчилгээний түүх

В.2.2 Бодит үзлэг

- Амны гаднах үзлэг
- Аман доторх үзлэг

В.2.3 Эрэмбэлэн ангилалт, яаралтай тусламж үзүүлэх шалгуур

- Шаардлагагүй

В.2.4 Лабораторийн шинжилгээ

- Шаардлагагүй

В.2.5 Багажийн шинжилгээ

- Шаардлагагүй

В.2.6 Оношилгооны шалгуур

- Шаардлагагүй

В.2.7 Лабораторийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.2.8 Багажийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

Багаж хэрэгсэл

Үзлэгийн ариутгасан цомог багаж - толь, хямсаа, сэтгүүр, ломбоны багажууд, үзлэгийн ариутгасан бээлий

Эм материал - ариутгасан хөвөн бөмбөлөг, шүлс сорогч, амны резинэн хаалт, жижиг багс, спонж, Сафорайд /Saforide нь 5 мл-ээр тусгайлан бэлдсэн саванд савлагдсан, өнгөгүй уусмал, химийн нэр нь диамин мөнгөний хүчил/

В.4 Сүүн шүдний өнгөц ба дунд цоорлыг зогсоох эмчилгээний дараалал

1. Амыг усаар зайлуулана.
2. Шүдийг өнгөрөөс цэвэрлэнэ.
3. Шүлснээс тусгаарлана. Бусад шүд, буйл, салстыг сайн тусгаарлаж хамгаална. Шүлс их ялгарах үед шүлс сорогчийг хэрэглэнэ.
4. Агаараар үлээж шүдийг хуурайшуулах, тухайн шүд орчмын буйл салстыг амны резинэн хаалт хэрэглэх буюу тухайн хэсгийг хөвөн эсвэл самбайгаар тусгаарлана.
5. Шүдний зөөлөрсөн тугалмайн эдийн хэсгийг зөвхөн өнгөрөөс цэвэрлэнэ.
6. Хэрэглэхийн өмнө сайтар сэгсэрнэ. Жижиг хөвөн бөмбөлөг эсвэл жижиг багс, спонжид сафорайдыг (0.15 мл-0.2 мл) шингээж тухайн цоорлын хэсэгт жигд түрхэнэ.
7. Гэрлийн аппаратаар 15-20 секунд шарна. Тухайн түрхсэн хэсэгт шүдний өнгө хувирч, хар өнгөтэй болно.
8. 1 сарын дараа шалгаж үзнэ. Хэрвээ тухайн хэсэг хатуураагүй бол дахин түрхэнэ. Хатуурсан тохиолдолд цоорол зогссон гэж үзэн, цоорлын хөндийг глассиономер цемент болон бусад байнгын ломбоор ломбодно.

Г. ХЯНАЛТ

Г.1 Ерөнхий ойлголт

Шүд цоорох өвчний хяналтыг үргэлжлүүлж улирал тутам, шүд цоорох өвчний өндөр эрсдэлтэй хүүхдийг 2 сар тутам хяналтын үзлэг давтан хийж хянана.

Г.2 Яаралтай шинж илэрвэл эмнэлэгт хандах мэдээлэл

- Зөөлцийн үрэвсэл
- Холбоосын үрэвсэл болох тохиолдлууд гарч болно.
- Хэрвээ өвдөлт үүсэх юм бол тухайн шүдэнд цоорлын хүндрэлийн эмчилгээг хийнэ.
- Хэрэглэх үедээ хувцас, арьс салст, нүдэндээ оруулахаас сэргийлж ажиллах

- Бэлдмэлийн тагийг онгорхой орхиж болохгүй.
- Эмчилгээний үед халдварын сэргийлэлт хяналтыг баримтална.

Анхаарах зүйл, гарч болзошгүй хүндрэл

- Онош буруу тавигдсанаас өвдөлт өгөх, зөөлцийн болон холбоосын үрэвсэл үүсэх
- Гашуун амттай тул хүүхдийн буйл салстад хүрэлцэхээс сэргийлэх
- Хэвтээ байдлаар үзлэг хийх үед химийн болон эмийн бодис, иртэй багаж хэрэгслийг үйлчлүүлэгчийн нүүрэн дээгүүр дамжуулахгүй байх

Г.3 Үйлчлүүлэгчид олгох эрүүл мэндийн боловсрол, зөвлөгөө

- Хувь хүүхдэд тохирсон шүд цэвэрлэх, угаах аргыг зааж өгөх
- Шүдний сойз, оог хэрхэн зөв сонгох талаар зөвлөгөө өгөх
- Шүд цоорох өвчний талаар ойлголт, мэдээлэл өгөх
- Шүдэнд ээлтэй болон ээлгүй хоол хүнс, тэдгээрийг хэрхэн тохируулан хэрэглэх талаар зөвлөгөө өгөх

Эрүүл мэндийн сайдын
2026 оны 10 дугаар сарын 05 -
ны өдрийн 1321 дугаар тушаалын 7
дугаар хавсралт

СҮҮН ШҮДНИЙ ЦӨГЦИЙГ СЭРГЭЭХ ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЭМНЭЛЗҮЙН ЗААВАР

А. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

А.1 Онош

- Сүүн шүдний цоорох өвчний өнгөц, дунд, гүн цоорол

А.2 Өвчний олон улсын 10-р ангилал болон үйлдлийн олон улсын 9-р ангилал

- K02.0 паалангийн цоорол
- K02.1 тугалмайн цоорол
ICDAS II Criteria (0-6 Codes)
- 3: Localized enamel breakdown - Non-cavitated or <0.5mm, no dentin exposed
- 4: Underlying dark shadow - Shadow from dentin, with or without enamel break
- 5: Distinct cavity - Visible dentin, cavitation <50% of surface
- 6: Extensive cavity - Obvious, deep cavity >50% of surface

А.3 Хэрэглэгчид

Монгол улсын эрүүл мэндийн хуулийн хүрээнд нүүр амны тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа өмчийн бүх төрөл, хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад ажиллаж буй эмнэлгийн эмчлэх эрх бүхий шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр амны эмч нар үйл ажиллагаандаа дагаж мөрдөнө.

А.4 Зааврын зорилго, зорилт

Сүүн шүдний цөгцний анатомийн хэлбэр, гоо сайхан, зажлах үйлийг нөхөн сэргээж, шүд цоорох өвчний хүндрэл болох зөөлцийн ба сурвалжийн оройн холбоосын үрэвслээс сэргийлж, шүдний эгнээний нумын уртыг хадгалахад оршино.

А.5 Тодорхойлолт

Сүүн шүдний өнгөц, дунд, гүн цоорлын шүдний хатуу эдүүдийг хамарсан эмгэг өөрчлөлтийг тухайн шүдний цөгцний анатомийн хэлбэр, гоо сайхан, зажлах үйлийг нөхөн сэргээж, шүд цоорох өвчний хүндрэл болох зөөлцийн ба сурвалжийн оройн холбоосын үрэвслээс сэргийлэхэд чиглэсэн эмчилгээ.

А.6 Тархвар зүйн мэдээлэл

Монгол улсын хэмжээнд шүд цоорох өвчний тархалт 2005 онд 3-6 насанд 62.7% ба 3.5 цла/ш, 2005 онд 4-6 насанд 96.1% ба 8.1 цла/ш, 2007 онд 3-5 насанд 87.8% ба 7.5 цла/ш, 2008 онд 3-5 насанд 6.3 цла/ш, 2011 онд 5-6 насанд 89.3% ба 6.9 цла/ш, 2013 онд 5 насанд 87.0% ба 5.9 цла/ш, 2016 онд 3-5 насанд 93.0% ба 8.2

цла/ш, 2018 онд 82.9% ба 5.9 цла/ш, 2019 онд 65% ба 5.48 цл/ш, 2021 онд 5 насанд 87.6% ба 6.2 цл/ш байна (Б.Баярмаа нар 2021 он).

А.7 Үндсэн ойлголт

Сүүн шүдний цөгцийг сэргээх эмчилгээг хийснээр шүдний хоршилтын хамаарал болон зажлах үйлийг сэргээж, шүдний зөөлцийг хадгалах ба энэ нь шүд цоорох өвчний явцыг хянаж, байнгын шүдний цоорлоос урьдчилан сэргийлэх ач холбогдолтой.

А.8 Өвчний тавилан

Шүдний цөгцийг сэргээх эмчилгээний дараа сүүн шүдний өнгөц, дунд, гүн цоорлын тавилан сайн.

А.9 Үйлчлүүлэгчид өгөх зөвлөгөө

Шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр амны эмч сүүн шүдний цөгцийг сэргээсний дараа шүд цоорох өвчин дахин үүсэхээс сэргийлэх шүд, амыг арчлах аргын талаар зааж зөвлөгөө өгнө. Эцэг эх, асран хамгаалагчдад хүүхдийг шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр амны эмчийн тогтмол үзлэг хяналтад хамруулахыг зөвлөнө.

А.10 Эрсдэлт хүчин зүйлс

Мэдээгүйжүүлэлт хийх, төрөл бүрийн эмийн бодис хэрэглэхээс өмнө эм тарианы харшилтай эсэх, тухайн мэдээгүйжүүлэгч тариа, эмийг урьд нь хэрэглэж байсан эсэхийг асууж танилцаагүйгээс үйлчлүүлэгчид харшлын урвал үүсгэх.

Б. УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭЛТ, ЭРТ ИЛРҮҮЛЭГ

Б.1 Эрүүл мэндийн анхан шатны болон лавлагаа тусламж, үйлчилгээ бүрд эрт илрүүлэг зохион байгуулах

Сүүн шүдний шүд цоорох өвчнийг эрт илрүүлэх зорилгоор анхан шатны болон лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллагад тогтмол үзлэг, шинжилгээг зохион байгуулна.

Анхан шат: 3-6 сар тутам амны хөндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэг хийх

Лавлагаа шат: Шүд цоорох өвчин илэрсэн тохиолдолд нарийн мэргэжлийн эмч рүү чиглүүлэх

Б.2 Зорилтот бүлэг

- 3-10 хүртэлх насны хүүхэд
- Амны хөндийн эрүүл ахуй хангалтгүй
- Шүд цоорох өвчний эрсдэл өндөр болон олон шүд цоорсон хүүхэд

Б.3 Эрт илрүүлгийн өмнөх зөвлөгөө

Эцэг эх, асран хамгаалагчдад дараах зөвлөгөөг өгнө.

- Сүүн шүдний шүд цоорох өвчнийг эмчлүүлэхгүй байснаар шүд цоорох өвчний хүндрэлд өртөх эрсдэл өндөр гэдгийг тайлбарлах
- Зовуурьгүй байсан ч эмчилгээ шаардлагатай байж болохыг тайлбарлах
- Амны хөндийн тогтмол үзлэг шинжилгээнд хамрагдах ач холбогдол

Б.4 Эрт илрүүлэг хийх арга техник

- Асуумж
- Бодит үзлэг

В. ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ДЭС ДАРААЛАЛ /АЛГОРИТМ/

В.1 Зовуурь, эмнэлзүйн шинж

- Богино хугацаанд өвддөг гэх зовуурьтай
- Шүдний паалан, тугалмайн эдийн алдагдалтай

В.2 Ерөнхий болон бодит үзлэг, багажийн шинжилгээ

В.2.1 Дурдатгал /анамнез/

- Ерөнхий мэдээлэл
- Одоогийн зовуурь
- Одоогийн өвчний түүх (Өвдөлтийн хэлбэр, хүч, эрчим, давтамж)
- Амьдралын түүх
- Харшил
- Эмийн хэрэглээ
- Өмнөх шүдний эмчилгээний түүх

В.2.2 Бодит үзлэг

- Амны гаднах үзлэг
- Аман доторх үзлэг

В.2.3 Эрэмбэлэн ангилалт, яаралтай тусламж үзүүлэх шалгуур

- Шаардлагагүй

В.2.4 Лабораторийн шинжилгээ

- Шаардлагагүй

В.2.5 Багажийн шинжилгээ

- Дэлгэмэл рентген зураг (OPG)
- Хазалтын рентген зураг (Bitewing X-ray)

В.2.6 Оношилгооны шалгуур

- International Caries Detection and Assessment System – ICDAS шалгуур
- Олон улсын өвчний ангилал 10, 11

В.2.7 Ялган оношилгоо

- K04.0 - Pulpitis

В.3 Шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үйлчлүүлэгчийг хянах аргазүй

В.3.1 Лабораторийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.3.2 Багажийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй
- В.5 Эмчилгээ

В.3.3 Эмийн эмчилгээ /заалт, эмчилгээ үргэлжлэх хугацаа, хүндрэл, анхаарах заалт/

- Шаардлагагүй

В.3.4 Эмийн бус эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.3.5 Мэс засал эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.3.6 Эмчилгээний алгоритм

1. Сүүн шүдний өнгөц цоорлын үед цөгц сэргээх эмчилгээний дараалал
 - 1.1. Амыг усаар зайлуулах
 - 1.2. Цоорлын хөндийг бүрэн нээх
 - 1.3. Цоорлын хөндийг өргөсгөж, үхэжсэн эдийг бүрэн авах
 - 1.4. Цоорлын хөндийг хэлбэржүүлж паалангийн хурц ирмэгийг дарах
 - 1.5. Шүдийг шүлснээс тусгаарлах
 - 1.6. Шүд, зассан хөндийг халдваргүйжүүлэх
 - 1.7. Шүд, зассан хөндийг хуурайшуулах
 - 1.8. Байнгын ломбо тавих
 - 1.9. Хоршилтыг шалгах
 - 1.10. Ломбо өнгөлөх
 - 1.11. Зөвлөгөө өгөх
2. Сүүн шүдний дунд цоорлын үед цөгц сэргээх эмчилгээний дараалал
 - 2.1. Амыг усаар зайлуулах
 - 2.2. Цоорлын хөндийг бүрэн нээх
 - 2.3. Цоорлын хөндийг өргөсгөж, үхэжсэн эдийг бүрэн авах
 - 2.4. Цоорлын хөндийг хэлбэржүүлж паалангийн хурц ирмэгийг дарах
 - 2.5. Шүдийг шүлснээс тусгаарлах
 - 2.6. Шүд, зассан хөндийг халдваргүйжүүлэх
 - 2.7. Шүд, зассан хөндийг хуурайшуулах
 - 2.8. Тусгаарлах жийргэвч тавих
 - 2.9. Байнгын ломбо тавих
 - 2.10. Хоршилтыг шалгах
 - 2.11. Ломбо өнгөлөх
 - 2.12. Зөвлөгөө өгөх
3. Сүүн шүдний гүн цоорлын үед цөгц сэргээх эмчилгээний дараалал

I дэх ирэлт:

- 3.1. Амыг усаар зайлуулах
- 3.2. Цоорлын хөндийг бүрэн нээх
- 3.3. Цоорлын хөндийг өргөсгөж, үхэжсэн эдийг бүрэн авах
- 3.4. Цоорлын хөндийг хэлбэржүүлж, паалангийн хурц ирмэгийг дарах
- 3.5. Шүдийг шүлснээс тусгаарлах
- 3.6. Шүд, зассан хөндийг халдваргүйжүүлэх
- 3.7. Шүд, зассан хөндийг хуурайшуулах
- 3.8. Эмчилгээний жийргэвчийг тавих
- 3.9. Түр ломбо тавих
- 3.10. Зөвлөгөө өгөх

II дах ирэлт:

- 3.11. Амыг усаар зайлуулах
- 3.12. Түр ломбо болон эмчилгээний жийргэвчийг авах
- 3.13. Цоорлын хөндий дэх үхэжсэн эдийг бүрэн авах
- 3.14. Шүдийг шүлснээс тусгаарлах
- 3.15. Шүд, зассан хөндийг халдваргүйжүүлэх
- 3.16. Шүд, зассан хөндийг хуурайшуулах
- 3.17. Эмчилгээний жийргэвч
- 3.18. Тусгаарлах жийргэвч тавих
- 3.19. Байнгын ломбо тавих
- 3.20. Ломбо өнгөлөх
- 3.21. Зөвлөгөө өгөх

Г. ХЯНАЛТ

Г.1 Ерөнхий ойлголт

Шүд цоорох өвчний хяналтыг үргэлжлүүлэн жилд 2 удаа үзлэг хийж, шүд цоорох өвчний идэвх өндөр үйлчлүүлэгчдэд шүд угаах арга болон шүдний өнгөрийн хяналт, бусад урьдчилан сэргийлэх аргуудыг хавсарч хэрэглэн 1 сар, 3 сарын хугацаатай хянана.

Г.2 Яаралтай шинж илэрвэл эмнэлэгт хандах мэдээлэл

- Цөгцийг сэргээсэн байнгын ломбоны бүрэн бүтэн байдал алдагдах
- Шүд аяндаа болон шөнө, оройн цагаар хүчтэй өвдөх
- Шүд орчмын буйл, шилжих нугалаас орчим хавдах, цорго үүсэх

Г.5 Үйлчлүүлэгчид олгох эрүүл мэндийн боловсрол, зөвлөгөө

- Үйлчлүүлэгчид тохирсон шүд угаах аргыг зааж өгөх
- Шүдний сойз, оог үнэлж зөвлөгөө өгөх
- Шүд цоорох өвчний талаарх товч мэдээлэл өгөх
- Шүдэнд ээлтэй болон ээлгүй хоол хүнс, тэдгээрийг хэрхэн тохируулан хэрэглэх талаар зөвлөгөө өгөх

Эрүүл мэндийн сайдын
2026 оны 10 дугаар сарын 05 -
ны өдрийн 1321 дугаар тушаалын 8
дугаар хавсралт

ШУУД АРГААР ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЖИЙРГЭВЧ ТАВИХ АРГЫН ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЭМНЭЛЗҮЙН ЗААВАР

А. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

А.1 Онош эсвэл хам шинж

- Хөндийг хэлбэржүүлэх үед санамсаргүйгээр зөөлц ил гарах
- Шүдний цөгцний хугарлын үед
- Халдварын бус гаралтайгаар эрүүл зөөлц их хэмжээгээр ил гарах үед хэрэглэнэ.

А.2 Өвчний олон улсын 10-р ангилал болон үйлдлийн олон улсын 9-р ангилал

- S02.5 - Fracture of tooth (Traumatic exposure)

А.3 Хэрэглэгчид

Монгол улсын эрүүл мэндийн хуулийн хүрээнд нүүр амны тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа өмчийн бүх төрөл, хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад ажиллаж буй эмнэлгийн эмчлэх эрх бүхий шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр амны эмч нар үйл ажиллагаандаа дагаж мөрдөнө.

А.4 Зааврын зорилго, зорилт

Сүүн шүдний зөөлцийн эмчилгээний хувьд аль болох зөөлцийг амьдаар нь хадгалж үлдээх, сүүн шүдний сурвалжийн физиологийн шимэгдэлтийг жигд явуулах, байнгын шүд хэвийн солигдох нөхцөлийг хангаж өгөх явдал юм.

А.5 Тодорхойлолт

Санамсаргүйгээр шүдний хөндийг нээж, эрүүл зөөлц ил гарсан тохиолдолд тухайн зөөлц дээр эмчилгээний жийргэвчийг шууд тавин, зөөлцийг хадгалах, ил гарсан зөөлцийг хоёрдогч тугалмайгаар хааж таглах арга юм.

А.6 Тархвар зүйн мэдээлэл

Монгол улсын хэмжээнд шүд цоорох өвчний тархалт хүүхдийн дунд ялангуяа сүүн шүдний шүд цоорох өвчний тархалт өндөр буюу 70-90 хувьтай байна.

А.7 Үндсэн ойлголт

Санамсаргүй ил гарсан, зовуурьгүй зөөлц дээр кальцийн гидрооксид, МТА зэрэг био-идэвхт материал шууд тавьж хамгаалах арга юм. Зөөлцийн амьд чанарыг хадгалахыг зорьдог.

А.8 Өвчний тавилан

Зөв заалтаар, халдваргүй тохиолдолд амжилттай боломжтой боловч сүүн шүдэнд дотоод шимэгдэл үүсэх эрсдэл харьцангуй өндөр. Иймээс урт хугацааны хяналт шаардлагатай.

А.9 Үйлчлүүлэгчид өгөх зөвлөгөө

- 3-6 сар тутам эмчийн хяналтад ирж байх
- Зовуурь илэрвэл яаралтай эмчид хандах

А.10 Эрсдэлт хүчин зүйлс

- Мэдээгүйжүүлэх бодис болон эмийн бэлдмэлээс шалтгаалан харшлын урвал үүсэх

Б. УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭЛТ, ЭРТ ИЛРҮҮЛЭГ

Б.1 Эрүүл мэндийн анхан шатны болон лавлагаа тусламж, үйлчилгээ бүрд эрт илрүүлэг зохион байгуулах

Сүүн шүдний шүд цоорох өвчний хүндрэлийг эрт илрүүлэх зорилгоор анхан шатны болон лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллагад тогтмол үзлэг, шинжилгээг зохион байгуулна.

Анхан шат: 3-6 сар тутам амны хөндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэг хийх

Лавлагаа шат: Шүд цоорох өвчний хүндрэл илэрсэн тохиолдолд нарийн мэргэжлийн эмч рүү чиглүүлэх

Б.2 Зорилтот бүлэг

- Амны хөндийн эрүүл ахуй хангалтгүй
- Шүд цоорох өвчний эрчим өндөр

Б.3 Эрт илрүүлгийн өмнөх зөвлөгөө

Эцэг эх, асран хамгаалагчдад дараах зөвлөгөөг өгнө.

- Сүүн шүдэнд физиологийн шимэгдэл явж өөрөөр нь унатал хадгалах ач холбогдлыг тайлбарлах
- Зовуурьгүй байсан ч эмчилгээ шаардлагатай байж болохыг тайлбарлах
- Рентген шинжилгээний ач холбогдол
- Амны хөндийн тогтмол үзлэг шинжилгээнд хамрагдах ач холбогдол

Б.4 Эрт илрүүлэг хийх арга техник

- Асуумж

В. ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ДЭС ДАРААЛАЛ /АЛГОРИТМ/

В.1 Зовуурь, эмнэлзүйн шинж

- Цөгц хугарсан
- Зөөлц ил гарсан

В.2 Ерөнхий болон бодит үзлэг, багажийн шинжилгээ

В.2.1 Дурдатгал /анамнез/

- Ерөнхий мэдээлэл
- Одоогийн зовуурь
- Одоогийн өвчний түүх (Өвдөлтийн хэлбэр, хүч, эрчим, давтамж)
- Амьдралын түүх
- Харшил
- Эмийн хэрэглээ
- Өмнөх шүдний эмчилгээний түүх

В.2.2 Бодит үзлэг

- Амны гаднах үзлэг
- Аман доторх үзлэг

В.2.3 Эрэмбэлэн ангилалт, яаралтай тусламж үзүүлэх шалгуур

- Нүүрний тэгш хэм алдагдсан
- Халуурсан
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдсан
- Шүд хөдөлгөөнд орсон

Эрэмбэлэн ангилалт: Эрэмбэ IV - Яаралтай бус – Ногоон

В.2.4 Лабораторийн шинжилгээ

- Шаардлагагүй

В.2.5 Багажийн шинжилгээ

- Дэлгэмэл рентген зураг (OPG)
- Сурвалжийн оройн рентген зураг (Periapical X-ray)
- Хазалтын рентген зураг (Bitewing X-ray)

В.2.6 Оношилгооны шалгуур

- Цөгц хугарсан
- Зөөлц ил гарсан

В.2.7 Ялган оношилгоо

- Зөөлцийн архаг томролтот үрэвсэл

В.3 Шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үйлчлүүлэгчийг хянах арга зүй

В.3.1 Лабораторийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.3.2 Багажийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.4 Оношилгоонд шаардлагатай зурган жишээ

В.5 Эмчилгээ

В.5.1 Эмийн бус эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.5.2 Эмийн эмчилгээ

Заалт:

- Хөндийг хэлбэржүүлэх үед санамсаргүйгээр зөөлц ил гарах
- Шүдний цөгцний хугарлын үед
- Халдварын бус гаралтайгаар эрүүл зөөлц их хэмжээгээр ил гарах үед хэрэглэнэ.

Эмчилгээ үргэлжлэх хугацаа:

- Шууд аргаар эмчилгээний жийргэвч тавих эмчилгээ нь 2 ирэлтээр эмчлэгдэнэ.

Хэрэглэх материал:

- Кальцийн гидрооксид

Хүндрэл:

- Зөөлцийн цочмог идээт үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг энгийн үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг томролтот үрэвсэл

Анхаарах заалт:

- Сүүн шүдний сурвалж шимэгдэлтийн үеийг анхаарч үзэх

В.5.3 Мэс засал эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.5.4 Эмчилгээний алгоритм

Эхний ирэлт

1. Хэсгийн мэдээгүйжүүлэг хийх
2. Rubber dam хэрэглэх
3. Цоорлын хөндийг бүрэн нээж өргөсгөх
4. Зөөлөрсөн тугалмайг авч цэвэрлэх
5. Ил гарсан зөөлцийн гадаргууг угааж, цус тогтоох
6. Эмчилгээний жийргэвч тавих
7. Тусгаарлах жийргэвч тавих
8. Түр ломбоор хаах (6-8 долоо хоног)

2 дахь ирэлт

1. Амыг усаар зайлуулах
2. Түр ломбыг авах
3. Шүдийг шүлснээс тусгаарлах
4. Цоорлын хөндийг халдваргүйжүүлэх
5. Хуурайшуулах
6. Цөгцийг сэргээн, хоршилтыг шалгаж, өнгөлөх

Г. ХЯНАЛТ

Г.1 Ерөнхий ойлголт

Сүүн шүдэнд шууд аргаар эмчилгээний жийргэвч тавих аргын эмчилгээний дараах хяналт нь эмчилгээний тавиланг үнэлэх, хүндрэлээс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэхэд чиглэнэ.

Г.2 Эмчилгээний дараах анхан, лавлагаа шатлалын эмчийн хяналтад байх хугацаа

Эмчилгээ дууссанаас хойш 3, 6, 12 сар

Г.3 Анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагад үйлчлүүлэгчийг хянахад анхаарах асуудлууд

Г.4 Яаралтай шинж илэрвэл эмнэлэгт хандах мэдээлэл

- Шөнө, оройн цагаар хүчтэй өвдөх
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдах, цорго үүсэх
- Нүүрний тэгш хэм алдагдах
- Халуурах

Г.5 Үйлчлүүлэгчид олгох эрүүл мэндийн боловсрол, зөвлөгөө

- Хувь хүнд тохирсон амны хөндийн эрүүл ахуйн зөвлөгөө өгөх
- 3 сар тутам урьдчилан сэргийлэх үзлэгт хамрагдах
- Шүдэнд ээлтэй болон ээлгүй хоол хүнс, тэдгээрийг хэрхэн тохируулан хэрэглэх талаар зөвлөгөө өгөх

ШУУД БУС АРГААР ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЖИЙРГЭВЧ ТАВИХ АРГЫН ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЭМНЭЛЗҮЙН ЗААВАР

А. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

А.1 Онош эсвэл хам шинж

- Зөөлцийн архаг энгийн үрэвсэл
- Эрүүл зөөлц

А.2 Өвчний олон улсын 10-р ангилал болон үйлдлийн олон улсын 9-р ангилал

- K04.0 - Reversible pulpitis

А.3 Хэрэглэгчид

Монгол улсын эрүүл мэндийн хуулийн хүрээнд нүүр амны тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа өмчийн бүх төрөл, хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад ажиллаж буй эмнэлгийн эмчлэх эрх бүхий шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр амны эмч нар үйл ажиллагаандаа дагаж мөрдөнө.

А.4 Зааврын зорилго, зорилт

Сүүн шүдний зөөлцийн эмчилгээний хувьд аль болох зөөлцийг амьдаар нь хадгалж үлдээх, сүүн шүдний сурвалжийн физиологийн шимэгдэлтийг жигд явуулах, байнгын шүд хэвийн солигдох нөхцөлийг хангаж өгөх явдал юм.

А.5 Тодорхойлолт

Цоорлын хөндий нь гүн, зөөлөрсөн тугалмайг цэвэрлэсний дараа зөөлц дээрх эрүүл тугалмайн давхарга нь нимгэн байгаа тохиолдолд эмчилгээний жийргэвчийг тавьж, гадны цочруулаас тусгаарлахын хамт материалын найрлага дахь эмийн бодисын үйлчлэлээр одонтобласт эсийг зөөлөн цочроон хоёрдогч тугалмайн хэлбэржилтийг дэмжих арга юм.

А.6 Тархвар зүйн мэдээлэл

Монгол улсын хэмжээнд шүд цоорох өвчний тархалт хүүхдийн дунд ялангуяа сүүн шүдний шүд цоорох өвчний тархалт өндөр буюу 70-90 хувьтай байна.

А.7 Үндсэн ойлголт

Гүн цоорлын үед зөөлц ил гараагүй боловч ойрхон байрласан нөхцөлд халдварласан тугалмайг хэсэгчлэн авч, зөөлцөд ойр хэсгийн эрдэсжилтгүй зөөлөн

тугалмайг хамгаалан үлдээж, кальци агуулсан эмчилгээний материал ашиглах арга юм. Ингэснээр зөөлцийн амьд чанарыг хадгалж, хоёрдогч тугалмайн үүсэлтийг дэмждэг.

A.8 Өвчний тавилан

Зөв заалтаар, сайн битүүмжлэлтэй хийсэн тохиолдолд амжилт өндөр, зөөлц амьд хэвээр хадгалагдана. Халдвар үргэлжилбэл зөөлцийн үрэвсэл хүндрэх эрсдэлтэй.

A.9 Үйлчлүүлэгчид өгөх зөвлөгөө

- 3-6 сар тутам эмчийн хяналтад ирж байх
- зовуурь илэрвэл яаралтай эмчид хандах

A.10 Эрсдэлт хүчин зүйлс

- Шүдний эмчилгээнээс айх айдастай, эмчилгээнд сөрөг хандлагатай хүүхэд

Б. УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭЛТ, ЭРТ ИЛРҮҮЛЭГ

Б.1 Эрүүл мэндийн анхан шатны болон лавлагаа тусламж, үйлчилгээ бүрд эрт илрүүлэг зохион байгуулах

Сүүн шүдний шүд цоорох өвчний хүндрэлийг эрт илрүүлэх зорилгоор анхан шатны болон лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллагад тогтмол үзлэг, шинжилгээг зохион байгуулна.

Анхан шат: 3-6 сар тутам амны хөндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэг хийх

Лавлагаа шат: Шүд цоорох өвчний хүндрэл илэрсэн тохиолдолд нарийн мэргэжлийн эмч рүү чиглүүлэх

Б.2 Зорилтот бүлэг

- Амны хөндийн эрүүл ахуй хангалтгүй
- Шүд цоорох өвчний эрчим өндөр

Б.3 Эрт илрүүлгийн өмнөх зөвлөгөө

Эцэг эх, асран хамгаалагчдад дараах зөвлөгөөг өгнө.

- Сүүн шүдэнд сурвалжийн физиологийн шимэгдэлт явагдаж байнгын шүдээр солигдтол хадгалах ач холбогдлыг тайлбарлах
- Зовуурьгүй байсан ч эмчилгээ шаардлагатай байж болохыг тайлбарлах
- Рентген шинжилгээний ач холбогдол
- Амны хөндийн тогтмол үзлэг шинжилгээнд хамрагдах ач холбогдол

Б.4 Эрт илрүүлэг хийх арга техник

- Асуумж

В. ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ДЭС ДАРААЛАЛ /АЛГОРИТМ/

В.1 Зовуурь, эмнэлзүйн шинж

- Зовуурьгүй

- Тугалмайг хамарсан цоорлын гүн хөндийтэй
- Хуурай, нойтон шинж аль аль нь илэрсэн, зөөлөрсөн тугалмайн эд байна

В.2 Ерөнхий болон бодит үзлэг, багажийн шинжилгээ

В.2.1 Дурдатгал /анамнез/

- Ерөнхий мэдээлэл
- Одоогийн зовуурь
- Одоогийн өвчний түүх (Өвдөлтийн хэлбэр, хүч, эрчим, давтамж)
- Амьдралын түүх
- Харшил
- Эмийн хэрэглээ
- Өмнөх шүдний эмчилгээний түүх

В.2.2 Бодит үзлэг

- Амны гаднах үзлэг
- Аман доторх үзлэг

В.2.3 Эрэмбэлэн ангилалт, яаралтай тусламж үзүүлэх шалгуур

- Нүүрний тэгш хэм алдагдсан
- Халуурсан
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдсан
- Шүд хөдөлгөөнд орсон

Эрэмбэлэн ангилалт: Эрэмбэ IV - Яаралтай бус – Ногоон

В.2.4 Лабораторийн шинжилгээ

- Шаардлагагүй

В.2.5 Багажийн шинжилгээ

- Дэлгэмэл рентген зураг (OPG)
- Сурвалжийн оройн рентген зураг (Periapical X-ray)
- Хазалтын рентген зураг (Bitewing X-ray)

В.2.6 Оношилгооны шалгуур

- Тугалмайг хамарсан цоорлын гүн хөндийтэй
- Хуурай, нойтон шинж аль аль нь илэрсэн, зөөлөрсөн тугалмайн эд байна

В.2.7 Ялган оношилгоо

- K04.02 - Irreversible pulpitis

В.3 Шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үйлчлүүлэгчийг хянах арга зүй

В.3.1 Лабораторийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.3.2 Багажийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.4 Эмчилгээ

В.4.1 Эмийн бус эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.4.2 Эмийн эмчилгээ

Заалт:

- Эрүүл зөөлц
- Зөөлцийн архаг энгийн үрэвсэл

Эмчилгээ үргэлжлэх хугацаа:

- Шууд бус аргаар эмчилгээний жийргэвч тавих эмчилгээ нь 1 ирэлтээр эмчлэгдэнэ.

Хэрэглэх материал:

- Цинкоксид эвгенол, кальцийн гидрооксид

Хүндрэл:

- Зөөлцийн цочмог идээт үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг энгийн үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл

Анхаарах заалт:

- Сүүн шүдний сурвалж шимэгдэлтийн үеийг анхаарч үзэх

В.4.3 Мэс засал эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.4.4 Эмчилгээний алгоритм

Эхний ирэлт

1. Амыг усаар зайлуулах
2. Цоорлын хөндийг бүрэн нээх
3. Цоорлын хөндийг өргөсгөж, зөөлөрсөн тугалмайг авч цэвэрлэх
4. Халдваргүйжүүлэх
5. Эмчилгээний жийргэвч тавих
6. Тусгаарлах жийргэвч тавих
7. Цөгцийг сэргээн, хоршилтыг шалгаж, өнгөлөх

Г. ХЯНАЛТ

Г.1 Ерөнхий ойлголт

Сүүн шүдэнд шууд бус аргаар эмчилгээний жийргэвч тавих аргын эмчилгээний дараах хяналт нь эмчилгээний тавиланг үнэлэх, хүндрэлээс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэхэд чиглэнэ.

Г.2 Эмчилгээний дараах анхан, лавлагаа шатлалын эмчийн хяналтад байх хугацаа

Эмчилгээ дууссанаас хойш 3, 6, 12 сар

Г.3 Анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагад үйлчлүүлэгчийг хянахад анхаарах асуудлууд

Г.4 Яаралтай шинж илэрвэл эмнэлэгт хандах мэдээлэл

- Шөнө, оройн цагаар хүчтэй өвдөх
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдах, цорго үүсэх
- Нүүрний тэгш хэм алдагдах
- Халуурах

Г.5 Үйлчлүүлэгчид олгох эрүүл мэндийн боловсрол, зөвлөгөө

- Хувь хүнд тохирсон амны хөндийн эрүүл ахуйн зөвлөгөө өгөх
- 3 сар тутам урьдчилан сэргийлэх үзлэгт хамрагдах
- Шүдэнд ээлтэй болон ээлгүй хоол хүнс, тэдгээрийг хэрхэн тохируулан хэрэглэх талаар зөвлөгөө өгөх

Эрүүл мэндийн сайдын
2026 оны 10 дугаар сарын 05 -
ны өдрийн 1321 дугаар тушаалын
10 дугаар хавсралт

ШУУД БУС АРГААР ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЖИЙРГЭВЧ ТҮР ТАВИХ АРГЫН ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЭМНЭЛЗҮЙН ЗААВАР

А. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

А.1 Онош эсвэл хам шинж

- Эрүүл зөөлц
- Зөөлцийн архаг энгийн үрэвсэл

А.2 Өвчний олон улсын 10-р ангилал болон үйлдлийн олон улсын 9-р ангилал

- K04.0 - Reversible pulpitis

А.3 Хэрэглэгчид

Монгол улсын эрүүл мэндийн хуулийн хүрээнд нүүр амны тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа өмчийн бүх төрөл, хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад ажиллаж буй эмнэлгийн эмчлэх эрх бүхий шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр амны эмч нар үйл ажиллагаандаа дагаж мөрдөнө.

А.4 Зааврын зорилго, зорилт

Сүүн шүдний зөөлцийн эмчилгээний хувьд аль болох зөөлцийг амьдаар нь хадгалж үлдээх, сүүн шүдний сурвалжийн физиологийн шимэгдэлтийг жигд явуулах, байнгын шүд хэвийн солигдох нөхцөлийг хангаж өгөх явдал юм.

А.5 Тодорхойлолт

Зөөлөрсөн тугалмайн бүрэн авч цэвэрлэхэд зөөлц ил гарч болзошгүй тохиолдолд зөөлөрсөн тугалмайн давхаргыг мэдрэмжтэйгээр хөндийн ёроолд үлдээж дээр нь эмчилгээний жийргэвчийг тавьж, хөндийн ёроолын зөөлөрсөн тугалмайн эргэн эрдэсжилт ба хоёрдогч тугалмайн хэлбэржилт явагдах боломжийг бүрдүүлдэг арга юм. Зөөлцийг амьдаар нь хадгалж үлдэх арга боловч эмчилгээг 2 удаа давтан хийж, ажиглахын тулд удаан хугацаагаар түр ломботой хэвээр байдаг тул сүүн шүдэнд тохиромжгүй байдаг.

А.6 Тархвар зүйн мэдээлэл

Монгол улсын хэмжээнд шүд цоорох өвчний тархалт хүүхдийн дунд ялангуяа сүүн шүдний шүд цоорох өвчний тархалт өндөр буюу 70-90 хувьтай байна.

А.7 Үндсэн ойлголт

Цоорлын хөндийн зөөлөрсөн тугалмайг хэсэгчлэн авч, эмчилгээний жийргэвч, түр ломбо тавин тодорхой хугацааны дараа дахин нээж үлдэгдэл зөөлөрсөн тугалмайг аван цөгцийг сэргээх эмчилгээ хийх арга юм.

А.8 Өвчний тавилан

Хяналттай, хугацаанд нь дахин үзлэг хийвэл тавилан сайн. Хяналт алдагдвал халдвар даамжрах магадлалтай.

А.9 Үйлчлүүлэгчид өгөх зөвлөгөө

- 3-6 сар тутам эмчийн хяналтад ирж байх
- Зовуурь илэрвэл яаралтай эмчид хандах

А.10 Эрсдэлт хүчин зүйлс

- Шүдний эмчилгээнээс айх айдастай, эмчилгээнд сөрөг хандлагатай хүүхэд

Б. УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭЛТ, ЭРТ ИЛРҮҮЛЭГ

Б.1 Эрүүл мэндийн анхан шатны болон лавлагаа тусламж, үйлчилгээ бүрд эрт илрүүлэг зохион байгуулах

Сүүн шүдний шүд цоорох өвчний хүндрэлийг эрт илрүүлэх зорилгоор анхан шатны болон лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллагад тогтмол үзлэг, шинжилгээг зохион байгуулна.

Анхан шат: 3-6 сар тутам амны хөндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэг хийх

Лавлагаа шат: Шүд цоорох өвчний хүндрэл илэрсэн тохиолдолд нарийн мэргэжлийн эмч рүү чиглүүлэх

Б.2 Зорилтот бүлэг

- Амны хөндийн эрүүл ахуй хангалтгүй
- Шүд цоорох өвчний эрчим өндөр

Б.3 Эрт илрүүлгийн өмнөх зөвлөгөө

Эцэг эх, асран хамгаалагчдад дараах зөвлөгөөг өгнө.

- Сүүн шүдэнд физиологийн шимэгдэл явж өөрөөр нь унатал хадгалах ач холбогдлыг тайлбарлах
- Зовуурьгүй байсан ч эмчилгээ шаардлагатай байж болохыг тайлбарлах
- Рентген шинжилгээний ач холбогдол
- Амны хөндийн тогтмол үзлэг шинжилгээнд хамрагдах ач холбогдол

Б.4 Эрт илрүүлэг хийх арга техник

- Асуумж

В. ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ДЭС ДАРААЛАЛ /АЛГОРИТМ/

В.1 Зовуурь, эмнэлзүйн шинж

- Зовуурьгүй
- Тугалмайг хамарсан цоорлын гүн хөндийтэй
- Хуурай, нойтон шинж аль аль нь илэрсэн, зөөлөрсөн тугалмайн эд байна

В.2 Ерөнхий болон бодит үзлэг, багажийн шинжилгээ

В.2.1 Дурдатгал /анамнез/

- Ерөнхий мэдээлэл
- Одоогийн зовуурь
- Одоогийн өвчний түүх (Өвдөлтийн хэлбэр, хүч, эрчим, давтамж)
- Амьдралын түүх
- Харшил
- Эмийн хэрэглээ
- Өмнөх шүдний эмчилгээний түүх

В.2.2 Бодит үзлэг

- Амны гаднах үзлэг
- Аман доторх үзлэг

В.2.3 Эрэмбэлэн ангилалт, яаралтай тусламж үзүүлэх шалгуур

- Нүүрний тэгш хэм алдагдсан
- Халуурсан
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдсан
- Шүд хөдөлгөөнд орсон

Эрэмбэлэн ангилалт: Эрэмбэ IV - Яаралтай бус – Ногоон

В.2.4 Лабораторийн шинжилгээ

- Шаардлагагүй

В.2.5 Багажийн шинжилгээ

- Дэлгэмэл рентген зураг (OPG)
- Сурвалжийн оройн рентген зураг (Periapical X-ray)
- Хазалтын рентген зураг (Bitewing X-ray)

В.2.6 Оношилгооны шалгуур

- Тугалмайг хамарсан цоорлын гүн хөндийтэй
- Хуурай, нойтон шинж аль аль нь илэрсэн, зөөлөрсөн тугалмайн эд байна

В.2.7 Ялган оношилгоо

- K04.02 - Irreversible pulpitis

В.3 Шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үйлчлүүлэгчийг хянах арга зүй

В.3.1 Лабораторийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.3.2 Багажийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

- Шаардлагагүй

В.4 Оношилгоонд шаардлагатай зурган жишээ

В.5 Эмчилгээ

В.5.1 Эмийн бус эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.5.2 Эмийн эмчилгээ

Заалт:

- Эрүүл зөөлц
- Зөөлцийн архаг энгийн үрэвсэл

Эмчилгээ үргэлжлэх хугацаа:

- Шууд бус аргаар эмчилгээний жийргэвч тавих эмчилгээ нь 2 ирэлтээр эмчлэгдэнэ.

Хэрэглэх материал:

- Цинкоксид эвгенол, кальцийн гидрооксид

Хүндрэл:

- Зөөлцийн цочмог идээт үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг энгийн үрэвсэл
- Зөөлцийн архаг шархлаат үрэвсэл

Анхаарах заалт:

- Сүүн шүдний сурвалж шимэгдэлтийн үеийг анхаарч үзэх

В.5.3 Мэс засал эмчилгээ

- Шаардлагагүй

В.5.4 Эмчилгээний алгоритм

Эхний ирэлт

1. Амыг усаар зайлуулах
2. Цоорлын хөндийг бүрэн нээж өргөсгөх
3. Зөөлөрсөн тугалмайг боломжийн хэрээр авч цэвэрлэх
4. Эмчилгээний жийргэвч тавих
5. Хөвөн бөмбөлөг тавих
6. Түр ломбоор хаах (6-8 долоо хоног)

2 дахь ирэлт

1. Рентген зураг авч, хоёрдогч тугалмай үүссэнийг хянах
2. Түр ломбыг авах
3. Үлдсэн зөөлөрсөн тугалмайг авч цэвэрлэх
4. Цөгцийг сэргээн, хоршилтыг шалгаж, өнгөлөх

Г. ХЯНАЛТ

Г.1 Ерөнхий ойлголт

Сүүн шүдэнд шууд бус аргаар эмчилгээний жийргэвч түр тавих аргын эмчилгээний дараах хяналт нь эмчилгээний тавиланг үнэлэх, хүндрэлээс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэхэд чиглэнэ.

Г.2 Эмчилгээний дараах анхан, лавлагаа шатлалын эмчийн хяналтад байх хугацаа

Эмчилгээ дууссанаас хойш 3, 6, 12 сар

Г.3 Анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагад үйлчлүүлэгчийг хянахад анхаарах асуудлууд

- Өвдөлт байгаа эсэх
- Тогшилтод хариу урвал үзүүлэх эсэх
- Буйл, шилжих нугалаас орчим улайж, хавдсан, цорго үүссэн эсэх
- Шүдний хөдөлгөөн илэрсэн эсэх
- Ломбо унасан эсэх
- Рентген зурагт өөрчлөлт илэрсэн эсэх (сурвалжийн орой, бифуркаци хэсэг, сувгийн дотоод шимэгдэл)

Г.4 Яаралтай шинж илэрвэл эмнэлэгт хандах мэдээлэл

- Шөнө, оройн цагаар хүчтэй өвдөх
- Буйл, шилжих нугалаас орчим хавдах, цорго үүсэх
- Нүүрний тэгш хэм алдагдах
- Халуурах

Г.5 Үйлчлүүлэгчид олгох эрүүл мэндийн боловсрол, зөвлөгөө

- Амны хөндийн эрүүл ахуйг сахих
- 3 сар тутам урьдчилан сэргийлэх үзлэгт хамрагдах
- Эрүүл хооллолт

Эрүүл мэндийн сайдын
2026 оны дугаар сарын -
ны өдрийн..... дугаар тушаалын 11
дүгээр хавсралт

ШҮДНИЙ ХАТУУ ЭДИЙГ ФТОРТ БЭЛДМЭЛЭЭР ЭРДЭСЖҮҮЛЭХ ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЭМНЭЛЗҮЙН ЗААВАР

А. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

А.1 Онош эсвэл хам шинж

- Шүд цоорох өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх
- Шүд цоорох өвчнийг хянах
- Шүд цоорох өвчний эхэн үед паалангийн эргэн эрдэсжилтийг дэмжих
- Шүд цоорох өвчний эхэн үеийн цагаан толбо

А.2 Өвчний олон улсын 10-р ангилал болон үйлдлийн олон улсын 9-р ангилал

- International Caries Detection and Assessment System, Code 2 /ICDAS code 2/
- K02.5 - Шүдний төрөлхийн ховил хонхорт үүсэн цоорлын толбо /Dental caries on pit and fissure surface/
- K02.51 - Шүдний паалангийн түвшинд үүсэн анхдагч цоорлын толбо /Dental caries limited to enamel, White spot lesions [initial caries] on pit and fissure surface of tooth/
- K02.6 - Шүдний төрөлхийн ховил хонхроос бусад гадаргууд үсэн цоорлын толбо /Dental caries on smooth surface/
- K02.61 - Шүдний төрөлхийн ховил хонхроос бусад гадаргуугийн паалангийн түвшинд үүсэн цоорлын толбо /Dental caries limited to enamel/

А.3 Хэрэглэгчид

Монгол улсын эрүүл мэндийн хуулийн хүрээнд нүүр амны тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа өмчийн бүх төрөл, хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад ажиллаж буй эмнэлгийн эмчлэх эрх бүхий шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр амны эмч, эрүүл ахуйч нар үйл ажиллагаандаа дагаж мөрдөнө.

А.4 Зааврын зорилго, зорилт

Фторт бэлдмэлийг шүдний гадаргуу дээр түрхэн, нэвчүүлэх замаар шүд цоорох өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, шүд цоорох өвчний эрт үеийн цагаан толбыг эргэн эрдэсжүүлэх, шүдний паалангийн бүтцийг нөхөн сэргээх зорилготой.

А.5 Тодорхойлолт

Эрүүл мэндийн сайдын
2026 оны 10 дугаар сарын 05 -
ны өдрийн 4321 дугаар тушаалын 11
дүгээр хавсралт

ШҮДНИЙ ХАТУУ ЭДИЙГ ФТОРТ БЭЛДМЭЛЭЭР ЭРДЭСЖҮҮЛЭХ ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ЭМНЭЛЗҮЙН ЗААВАР

А. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

А.1 Онош эсвэл хам шинж

- Шүд цоорох өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх
- Шүд цоорох өвчнийг хянах
- Шүд цоорох өвчний эхэн үед паалангийн эргэн эрдэсжилтийг дэмжих
- Шүд цоорох өвчний эхэн үеийн цагаан толбо

А.2 Өвчний олон улсын 10-р ангилал болон үйлдлийн олон улсын 9-р ангилал

- International Caries Detection and Assessment System, Code 2 /ICDAS code 2/
- K02.5 - Шүдний төрөлхийн ховил хонхорт үүсэн цоорлын толбо /Dental caries on pit and fissure surface/
- K02.51 - Шүдний паалангийн түвшинд үүсэн анхдагч цоорлын толбо /Dental caries limited to enamel, White spot lesions [initial caries] on pit and fissure surface of tooth/
- K02.6 - Шүдний төрөлхийн ховил хонхроос бусад гадаргууд үсэн цоорлын толбо /Dental caries on smooth surface/
- K02.61 - Шүдний төрөлхийн ховил хонхроос бусад гадаргуугийн паалангийн түвшинд үүсэн цоорлын толбо /Dental caries limited to enamel/

А.3 Хэрэглэгчид

Монгол улсын эрүүл мэндийн хуулийн хүрээнд нүүр амны тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа өмчийн бүх төрөл, хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад ажиллаж буй эмнэлгийн эмчлэх эрх бүхий шүдний их эмч, хүүхдийн нүүр амны эмч, эрүүл ахуйч нар үйл ажиллагаандаа дагаж мөрдөнө.

А.4 Зааврын зорилго, зорилт

Фторт бэлдмэлийг шүдний гадаргуу дээр түрхэн, нэвчүүлэх замаар шүд цоорох өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, шүд цоорох өвчний эрт үеийн цагаан толбыг эргэн эрдэсжүүлэх, шүдний паалангийн бүтцийг нөхөн сэргээх зорилготой.

А.5 Тодорхойлолт

Шүдний паалангийн эрдэс алдагдан эвдэрч гэмтсэнээр шүд цоордог бөгөөд фтор нь энэхүү паалангаас эрдэс алдагдахыг саатуулж, шүдний эргэн эрдэсжих үйл явцыг сайжруулахаас гадна цооруулагч бактериудын идэвхжилийг бууруулдаг. Фтороор баялаг шүдний паалан нь хүчилд илүү тэсвэртэй учраас шүд цоорох өвчнөөс урьдчилан сэргийлэхэд фторт бэлдмэлийг хэрэглэх нь өндөр ач холбогдолтой тул фторт бэлдмэлийг шүдний гадарга дээр түрхэн, нэвчүүлэх замаар шүд цоорох өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх болон цоорлын эхэн үед паалангийн бүтцийг нөхөн сэргээнэ.

А.6 Тархвар зүйн мэдээлэл

Монгол улсын хэмжээнд шүд цоорох өвчний тархалт 5-6 насанд 94%, 12 насанд 84% байгаа нь дэлхийн дундажтай (40-45%) харьцуулахад нийт хүүхдийн өвчлөл хоёр дахин их (80-99%) байна (Б.Баярмаа нар 2021 он).

А.7 Үндсэн ойлголт

Өндөр хөгжилтэй орнуудад фторт бэлдмэлийг ашиглан шүд цоорох өвчний тархалтыг бууруулж байсан туршлага олон байдаг. Засгийн газраас ундны усыг фторжуулах, хоол хүнсэнд фтор нэмэх гэх мэт бодлогын чанартайгаар шүд цоорох өвчний урьдчилан сэргийлэлтийг хийдэг бол шүдний мэргэжилтнүүд зориулалтын фторт бэлдмэлийг (хүчиллэг фосфат фторт гель, хөөс, натрийн фторт лак) шүдэнд түрхэж хэрэглэдэг.

Шүдний паалангийн эрдэс алдагдаж эвдэрч гэмтсэнээр шүд цоордог бөгөөд фтор нь энэхүү паалангаас эрдэс алдагдахыг саатуулж, шүдний эргэн эрдэсжих үйл явцыг сайжруулахаас гадна цооруулагч бактериудын идэвхжилийг бууруулдаг. Фтор нэвчиж шингэсэн шүдний паалан нь хүчилд илүү тэсвэртэй болдог учраас шүд цоорох өвчнөөс урьдчилан сэргийлэхэд фторт бэлдмэлийг хэрэглэх нь өндөр ач холбогдолтой юм.

А.8 Өвчний тавилан

Шүд цоорох өвчний урьдчилан сэргийлэлтэд фторт бэлдмэлийг хэрэглэсэн судалгааны 4077 өгүүлэл, 2017 оноос хойш хэвлэгдсэн 120 гаруй тойм өгүүллийг харахад шүд цоорох өвчний урьдчилан сэргийлэлт болон, цоорлын цагаан толбын эмчилгээнд фторт бэлдмэл нь үр дүн сайтай байна.

А.9 Үйлчлүүлэгчид өгөх зөвлөгөө

- **Фторт лакийг хэрэглэхээс өмнө эцэг эх, асран хамгаалагчдад анхааруулах:**
 1. Фторт лак хэрэглэсний дараа түр хугацаанд хүүхдийн шүдний өнгө өөрчлөгдөнө.
 2. Фторт лак түрхсэний маргааш шүдээ угаахад бүрэн арилна.
- **Фторт бэлдмэлийг хүүхдийн шүдэнд түрхсэний дараа эцэг эх, асран хамгаалагчдад зөвлөх:**
 1. Фторт бэлдмэл түрхсэнээс хойш 4 цагийн дотор аль болох халуун зүйл ууж идэхгүй, мөн тэр өдөртөө аль болох зажлуургүй хоол хүнс хэрэглэвэл сайн.
 2. Фторт бэлдмэл түрхсэнээс хойш багадаа 4 цагийн дотор шүдийг угаах болон шүдний утас хэрэглэхгүй, мөн тэр өдөртөө шүдээ угаахгүй байж болно.

3. Фторт бэлдмэл түрхсэнээс хойш багадаа 3 сарын дотор давтан түрхэх шаардлагагүй.

А.10 Эрсдэлт хүчин зүйлс

- **Фторт лакийг хэрэглэхгүй заалт:**

1. Хүүхдийн амны салстад шарх, шалбархай болон бусад морфологи элемент тодорхойлогдсон.
2. Амны салстад харшлын шинж тэмдэг илэрсэн тохиолдол.
3. Сүүлийн 3 сарын дотор өндөр тун бүхий (шүдний эмнэлэгт) фторт бэлдмэл хэрэглэсэн бол тус тус эсрэг заалт болно.

- **Фторт бэлдмэлийн тун ихдэх:**

Хэрвээ хүүхдэд фторт бэлдмэлийн тун хэтэрвэл шүд толботох өвчин үүсэх ба хоол боловсруулах замаар тунг хэтрүүлсэн залгисан тохиолдолд гаж нөлөө үүснэ.

Үүнд:

- Фторт бэлдмэлийн тун 15-30 сартай хүүхдэд хэтэрвэл байнгын үүдэн шүдний шүд толботох өвчин үүснэ.
- Фторт бэлдмэлийг залгих замаар бага зэрэг хэтрүүлсэн тохиолдолд хоол боловсруулах замын хямрал үүсэх ба их хэмжээгээр залгисан тохиолдолд төв мэдрэлийн системд нөлөөлж таталт үүсэж болно.
- Хүүхдийн биеийн жингээр тооцож үзэхэд 5 мг/кг тунг хордуулах тун гэж үзэх ба 15 мг/кг тун нь бага насны хүүхдэд үхлийн тун болно.

Б. УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭЛТ, ЭРТ ИЛРҮҮЛЭГ

Шүд цоорох өвчин үүсэхээс өмнө шүдний хатуу эдэд фторт бэлдмэл хэрэглэн цоорлоос урьдчилан сэргийлэх болон цоорлын эхэн үеийн цагаан толбыг эрдэсжүүлэн пааланг нөхөн сэргээнэ.

Б.2 Зорилтот бүлэг

- Байнгын шүд анх шүдэлж эхэлдэг 5-6 насанд шүд, амны хөндийн үзлэг хийж анхдагч болон хоёрдогч урьдчилан сэргийлэлтийг зохион байгуулах, шүд, амаа арчлах, эрүүл ахуйг сахих зэрэг эрүүл мэндийн боловсрол олгох үйл ажиллагааг хамтран хэрэгжүүлэх нь цааш өвчин тархахаас сэргийлнэ.
- Шүд цоорох өвчний эрсдэл өндөр болон олон шүд цоорсон хүүхэд
- Тогтмол эм хэрэглэдэг хүүхэд
- Бие махбодын өвчтэй хүүхэд

Б.3 Эрт илрүүлгийн өмнөх зөвлөгөө

- Хүүхэд, эцэг эх, асран хамгаалагчдад шүд, амны үзлэг хийх аргачлал тайлбарлах
- Фторын үйлчлэл болон давуу, дутагдалтай талыг тайлбарлах
- Урьдчилан сэргийлэлтийн ач холбогдлыг тайлбарлах

Б.4 Эрт илрүүлэг хийх арга техник

- Шүд цоорох өвчнийг эрт илрүүлэхэд үйлчлүүлэгчээс асуумж авч үзлэгийн үндсэн багажийн тусламжтайгаар амны хөндийн бодит үзлэгийг хийнэ.

- Шаардлагатай тохиолдолд шүдний өнгөр болон шүд цоорох өвчнийг илрүүлдэг будагч уусмал хэрэглэж болно.

В. ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ДЭС ДАРААЛАЛ /АЛГОРИТМ/

В.1 Зовуурь, эмнэлзүйн шинж

Шүд цоорох өвчний цагаан толбын үед ямар нэгэн зовуурьгүй байх бөгөөд бодит үзлэгээр шүдний төрөлхийн ховил хонхор эсвэл бусад гадаргууг агаарын хошуугаар хуурайшуулан болон хуурайшуулахгүй үзэхэд паалангийн гадаргуу гялалзсан байдлаа алдаж шохойн цагаан өнгөтэй болсон байна.

В.2 Ерөнхий болон бодит үзлэг, багажийн шинжилгээ

В.2.1 Дурдатгал /анамнез/

- Асуумжаар ямар нэгэн зовуурьгүй
- Өвчний түүхэд өмнө ямар нэгэн эмчилгээ хийлгэж байсан түүх байхгүй
- Амьдралын түүхэд фтор болон бусад эмийн бодис, хоол хүнсний харшлыг асууж тодруулна.

В.2.2 Бодит үзлэг

- Амны гаднах болон аман доторх үзлэг хийнэ.
- Нэмэлт гэрэлтүүлгийн дор үзлэгийн үндсэн багажийн тусламжтайгаар бодит үзлэгийг хийж гүйцэтгэнэ.
- Нэмэлт шинжилгээ шаардлагагүй.

В.2.3 Эрэмбэлэн ангилалт, яаралтай тусламж үзүүлэх шалгуур

- Шаардлагагүй

В.2.4 Лабораторийн шинжилгээ

- Шаардлагагүй

В.2.5 Багажийн шинжилгээ

- Шүд цоорох өвчнийг эрт илрүүлгийн багажууд ашиглаж болно. Үүнд: Гэрэлтүүлэх, диагност гэх мэт

В.2.6 Оношилгооны шалгуур

- International Caries Detection and Assessment System – ICDAS шалгуур
- Олон улсын өвчний ангилал 10, 11

В.2.7 Эмийн эмчилгээ /Эмийн нэрийг олон улсын нэршлээр бичнэ. Нэгдүгээр сонголтын эм, дараагийн сонголтын эмийн тун **хэмжээ, тун** хоорондын зай, эмчилгээ үргэлжлэх хугацаа, анхаарах заалт, хоруу нөлөөний тухай мэдээлэл/

Фторт бэлдмэлийн хэлбэрүүд:

- **5% Натрийн фторт лак (NaFV - 2.26% фтор буюу 22,600 ppm фтор агуулсан)**
- **Хүчиллэг фосфат фтор (APF - 1.23% фтор буюу 12,300 ppm фтор агуулсан)**

Эмнэлгийн нөхцөлд хэрэглэх:

Зургаа болон түүнээс доош насны хүүхдүүдэд 5% Натрийн фторт лакийг жилд 2 удаа хэрэглэх нь хамгийн тохиромжтой бөгөөд аюулгүй байдаг (6,7).

В.2.8 Эмчилгээний алгоритм

Фторт бэлдмэлийг хэрэглэх арга техник:

1. Хүүхдийн шүдний өнгөрийг өөрийнх нь сойзоор эсвэл удаан эргэлтийн өрмийн хошууны сойз, зориулалтын өнгөлгөөний пастын тусламжтайгаар цэвэрлэнэ.
2. Хүүхэд удаан эргэлтийн өрмийн хошуугаар өнгөрөө цэвэрлүүлэх боломжтой бол нарийн болон дунд ширхэгтэй, фтор агуулсан өнгөлгөөний паст, резинэн толгой (аяга), өнгөлгөөний сойз, шүдний утас ашиглан өнгөрийг цэвэрлэнэ.
3. Амыг сайтар усаар угааж зайлуулна.
4. Шүдийг шүлснээс тусгаарлана.
5. Фторт бэлдмэлийг бүх шүдний гадаргууд ээлж дараагаар нимгэн түрхэнэ, шүдний гадаргуу үлдээхээс зайлсхий!
6. Фторт бэлдмэл нь хуурайшуулсан шүдний гадаргууд хурдан тогтож наалддаг тул түрхлэг түрхсэний дараа шүлс хүрэхэд фторын үйлчлэл төдийлөн буурахгүй.
7. Аманд хуримтлагдсан шүлсийг соруулж авна.
8. Зөвлөгөө өгнө.

Г. ХЯНАЛТ

Г.1 Ерөнхий ойлголт

Шүд цоорох өвчний хяналтыг үргэлжлүүлж жилд 2 удаа хяналтын үзлэг давтан хийх ба шүд цоорох өвчний идэвх өндөр үйлчлүүлэгчид, цоорлын толбын эмчилгээнд фторт бэлдмэлийг хэрэглэж байгаа тохиолдолд шүд угаах арга болон бусад урьдчилан сэргийлэх аргуудыг хавсарч хэрэглэн 1 сар, 3 сарын хугацаагаар шүдний паалангийн цоорлын цагаан толбыг хянана.

Г.4 Яаралтай шинж илэрвэл эмнэлэгт хандах мэдээлэл

- Фторт бэлдмэлийг шүдэнд хэрэглэж байх үед харшлын урвал илэрвэл яаралтай эмчилгээг зогсоох ба усаар амыг сайтар зайлуулан бэлдмэлийг бүрэн цэвэрлэнэ.
- Харшлын урвал зогсохгүй үргэлжлэх тохиолдолд харшлын эмчид хандана.

Г.5 Үйлчлүүлэгчид олгох эрүүл мэндийн боловсрол, зөвлөгөө

- Хувь хүнд тохирсон шүд угаах аргыг зааж өгөх
- Шүдний сойз, оог үнэлж зөвлөгөө өгөх
- Шүд цоорох өвчний талаарх товч мэдээлэл өгөх
- Шүдэнд ээлтэй болон ээлгүй хоол хүнс, тэдгээрийг хэрхэн тохируулан хэрэглэх талаар зөвлөгөө өгөх